

Боқий фикр

Буюк давлатни
фақат соғлом
миллат, соғлом
авлодгина қура
олади.

Ислом КАРИМОВ

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

1931-yildan chiqa boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2013-yil 18-dekabr, chorshanba №101 (8646)

ИСТЕЪДОДЛАР КЎРИГИ

Самарқанд шаҳрида "Камалак юлдузлари" болалар ижодиёти фестивалининг ҳудудий финал босқичи бўлиб ўтди.

"Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати марказий кенгаши, Халқ таълими ҳамда Маданият ва спорт ишлари вазирликлари томонидан ўтказилаётган фестивалнинг Самарқандда ўтган финал босқичида Сурхондарё,

Kamalak yulduzlari

Қашқадарё, Жиззах, Сирдарё ва Самарқанд вилоятларидан энг иқтидорли 200 нафарга яқин 6 ёшдан 14 ёшгача бўлган ўғил-қиз иштирок этди.

(Давоми 2-бетда.)

ИЛИГИ ТЎҚ
БОЛАНИНГ АҚЛИ
ҲАМ ТЎЛИҚ
БЎЛАДИ

Бола 3 ёшдан 7 ёшгача бўлган даврда тез ўсади. Бу пайтда боланинг гавдаси, бўйи, оғирлиги 1 ёшдалигига нисбатан деярли икки бараварга ортади. Жуда кўп жисмоний ҳаракат қилса-да, истеъмоқ қилинган маҳсулотлар ҳисобида бу бўшлиқ тўлдириб борилади. Шунинг учун 3—7 ёшли болаларга витаминларга бой озиқ-овқат маҳсулотлари бериш МТМда давр талабига айланди.

5-бет

ЎҚИШ БОШҚА,
ЎҚИТИШ БОШҚА
ёхуд педагогик амалиёт
талабага нима беради?

Мазкур педагогик амалиёт бизга нима берди? Энг аввало, дарс жараёнига тайёргарлик кўриш, дарсни ташкил этиш, уни олиб бориш, ўқувчилар билан самимий ва самарали ишлаш, дарсда турли усул ҳамда методлардан тўғри фойдаланиш, ўқувчиларни дарсга қизиқтириш, аудиторияни назорат қилиш каби жиҳатларни ўзлаштириб олишимизга кўмак берди.

9-бет

ГЎЗАЛЛИК ВА НАФОСАТ БАҲСИ

— Ҳар қандай ёшда ҳам спорт билан шуғулланиш, жисмоний машқлар бажариш мумкин экан, — деди Қашқадарё вилояти Косон туманидаги Гувалак қишлоғида яшовчи 80 ёшли мусобақа қатнашчиси Қумрихон Абдуллаева. — Мана, мен бунга гувоҳман. Қизларим қишлоғимиздаги 49-болалар ва ўсмирлар спорт мактабида бадий гимнастика билан шуғулланишади.

13-бет

O'zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyasining 70 yilligigaИЛМ-ФАН – МАМЛАКАТ
ТАРАҚҚИЁТИНИНГ МУҲИМ
ОМИЛЛАРИДАН БИРИ

Илм-фан — ҳар қандай давлатнинг бугунги кун ва келажagini белгилайдиган муҳим соҳадир. Ўзбекистон замини азалдан башариёт цивилизациясига беқиёс ҳисса қўшган, жаҳон илм-фани ва маданияти тараққиёти йўналишини маълум даражада белгилаб берган улғу алломалари, буюк мутафаккирлари билан шухрат қозongan. Бугунги кунда ҳам Ўзбекистон Фанлар академиясининг олимлари буюк аجدодлари анъаналарини муносиб давом эттириб, мустақил Ватанимизнинг илмий-иқтисодий, илмий-техник, маданий, маънавий-маърифий тараққиёти йўлида кенг қўллам-ли илмий изланишлар олиб бормоқда.

Ўзбекистон Фанлар академияси-га Тошкентда, 1943 йилнинг ноябрь ойида асос солинган. Дастлабки босқич унинг илмий салоҳиятини шакллантириш, етакчи илмий мактаблар, илмий-тадқиқот институтлари ва моддий-техник базасини яратиш даври бўлди. Бироқ унинг фаолияти ўша пайтда Ўзбекистоннинг ҳаётий эҳтиёжларидан йироқ бўлган вазибаларни ҳал қилишга кўпроқ йўналтирилган эди.

1991 йилда Ўзбекистонимизнинг ўз мустақиллигини қўлга киритиши бутун халқимиз, жумладан, мамлакатимиз илмий ва ижодий жамоатчилиги учун ҳам улкан тарихий воқеа бўлди. Фанлар академияси ривожда мутлақо янги даврни бошлаб берди ва ҳолис илмий тадқиқотлар ўтказиш учун қўшимча имкониятлар эшигини очди. Хусусан, Фанлар академиясининг илмий муассасалари янги ғояларни шакллантириш билан бир қаторда мамлакатимиз учун устувор бўлган илмий-техник масалалар бўйича ҳам иш олиб борди ва бутун эътиборини шу мақсадга йўналтирди. Йил сайин илмий-техник ва инновацион ишланмалар кўпайиб, нафақат Ўзбекистон, балки АҚШ, Германия, Франция, Россия ва бошқа мамлакатларда ҳам уларга талаб ортиб бормоқда.

Халқаро алоқалар соҳасида ҳам янги истиқболли имкониятлар пайдо бўлди. Дунёнинг ривожланган мамлакатлари фанлар академияси билан ҳамкорликда оид тўғридан-тўғри битимлар ва айрим илмий муассасалар ўртасида шартнома-лар имзоладиди, бу олимларимизнинг турли халқаро илмий фондлар ва халқаро ташкилотлар дастурлари бўйича танловларда иштирок этиши ва хорижий тадқиқотчилар билан ҳамкорликда лойиҳаларни амалга ошириши, халқаро илмий ассоциацияларга аъзо бўлишига ижобий таъсир кўрсатди. Чет элда таълим олиш, айниқса, ёш олимларимизнинг хорижда илмий стажировка ўташ имкониятини кескин оширди.

Мустақил давлатимизнинг иқти-

содий салоҳиятини мустақамлаш илғор илмий ишланмалар ва илмий-техникавий тараққиётнинг ютуқларини самарали жорий этиш билан бевосита боғлиқ. Ишлаб чиқаришга инновацион ишланма ва технологияларни кенг жорий этиш Ўзбекистонимизни ҳар томонлама ривожланган давлатга айлантириш имконини берди. Бу эса, ўз навбатида, илмий-техникавий соҳада янги тарихий воқеаларга жавоб берадиган давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва изчил амалга ошириш заруратини тақозо этарди. Шу боис давлатимиз раҳбари томонидан мустақилликнинг дастлабки кунлариданок мамлакатимиз илм-фани, етакчи илмий мактаблар, биринчи навбатда, энг йирик илмий ташкилот — Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бунинг Президентимиз Ислом Каримовнинг илм-фан тараққиётига оид қатор фармон ва қарорлари, ҳукуматимиз қарорлари мисолида аяқол кўришимиз мумкин.

Жумладан, 1992 йил 8 июлда давлатимиз раҳбарининг "Илм-фани давлат йўли билан қўллаб-қувватлаш ва инновация фаолиятини ривожлантириш тўғрисида"ги фармони ва 1992 йил 21 июлда Вазирлар Маҳкамасининг "Илм-фани ривожлантириши ва инновация фаолиятини давлат йўли билан қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори қабул қилинди. Ушбу меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қабул қилиниши тўғрисида илм-фан ва инновация фаолияти соҳасидаги асосий йўналишлар ривожланиш йўлига тушиб олди. Илмий-техник салоҳият мустақамлангани, илмий тадқиқотлар ижтимоий-иқтисодий тараққиётнинг йирик муаммоларини ҳал этишга йўналтирилгани, мамлакатимизда инновация фаолиятини фаоллаштириш, белгиланган вазибаларни ҳал этиш учун катта миқдорда валюта маблағлари ажратилаётгани шулар жумласидандир.

(Давоми 3-бетда.)

ЁШ АВЛОД ТАРБИЯСИ — ДОИМИЙ ЭЪТИБОРДА

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигида Республика Маънавият тарғибот маркази, Халқ таълими вазирлиги билан ҳамкорликда “Амалга оширилаётган кенг қўламли ислохотлар, аҳоли турмуш даражаси ва сифатининг юксалиши — Конституциямизда мустақамлаб қўйилган тамойилларнинг амалдаги ифодаси” мавзусида видеоконференция бўлиб ўтди.

Унда тегишли вазирлик ва идоралар раҳбарлари, ўқитувчилар, маънавият тарғиботчилари иштирок этди.

Ёшларда жонажон юртимиз билан фахрланиш, Ватан тақдирига дахлдорлик, яратилаётган имконият ва шароитларга муносиблик туйғуларини шакллантиришда алоҳида аҳамият касб этмоқда. Шу билан бирга, китобхонлик байрамлари, адабиёт ва санъат ҳафталиклари, ижодий танловлар ёшларнинг бадиий-эстетик дидини ўстириш, уларда мутолаа маданиятини янада юксалтириш, миллий адабиётимиз, санъатимиз ва маданиятимизга эътиромини тобора кучайтиришга хизмат қилмоқда.

Республика Маънавият тарғибот маркази

Yoshlarga oid davlat siyosati — amalda

Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги Б.Ходиев, Республика Маънавият тарғибот маркази раҳбари Қ.Қуронбоев, Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги У.Иноят, Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази раҳбари М.Қуронов ва бошқалар Ватанимиз мустақиллигининг маънавий асосларини янада мустақамлаш, миллий анъана ва қадриятларимизни асраб-авайлаш, ёшларни Ватанга муҳаббат, истиқлол ғояларига садоқат руҳида тарбиялаш Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида барча соҳаларда амалга оширилаётган ислохотларнинг муҳим йўналишини ташкил этишини таъкидлади.

«Обод турмуш йили» Давлат дастури доирасида барча босқичдаги таълим муассасалари, маҳаллаларда ёшлар ўртасида маънавий-ахлоқий, маърифий-тарбиявий ишларини янада кучайтириш, тарғиботнинг самарали ва таъсирчан усулларида кенг фойдаланиш, ёшларнинг дунёқараши ва тафаккурини тўғри шакллантириш юзасидан кенг қўламли ишлар амалга оширилди. Айни пайтда ёш авлодини миллий ҳаёт тарзидан ёт зарарли ғоялар, «оммавий маданият» таъсиридан ишончли тарзда ҳимоялаш мақсадида турли ижтимоий лойиҳалар, акциялар, интеллектуал танловлар ўтказилди.

Самарқанд, Бухоро, Тошкент, Марғилон, Қўқон, Хива, Қарши, Шахрисабз сингари тарихий шаҳарларга, муқаддас қадимжолар, истиқлол йилларида қайта тикланган меъморий обидалар, музей ва театрлар, маърифат масканларига ташкил этилган саёҳатлар

томонидан тегишли вазирлик ва идоралар билан ҳамкорликда ўтказилган «Йилнинг энг фаол маънавият тарғиботчиси» республика кўрик-танлови таълим масканлари, ахборот-ресурс марказлари, маҳаллалардаги тарғибот-тушунтириш ишларини янада юксак савияда олиб бориш, соҳанинг фаол ва фидойи, изланувчан ва ташаббускор ходимларининг фаолиятини кенг жамоатчиликка таништириш, уларни ҳар жihatдан қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантиришда алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази томонидан яратилган «Дунёнинг мафкуравий манзараси» мультимедияли электрон қўланмаси, замонавий шаклдаги услубий медиа-адабиётлардан мамлакатимиздаги барча ўрта махсус касб-хунар таълими масканларида кенг фойдаланилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди томонидан молиялаштирилган «Ёшлар — «оммавий маданият»га қарши» грант лойиҳаси ёшларни турли иллатлардан ҳимоялашга йўналтирилгани билан диққатга сазовордир.

Он-лайн тарзида ўтказилган конференцияда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги таълим масканлари, ахборот-ресурс марказларида бу йўналишда амалга оширилаётган ишлар атрофида муҳокама этилди.

Н.УСМОНОВА,
ЎЗА мухбири

Халқ таълими вазирлиги ҳузуридаги Мультимедиа умумтаълим дастурларини ривожлантириш марказида “Умумий ўрта таълимда бoshlang'ich таълимнинг методик таъминоти: муаммолар ва келгусидаги вазифалар” мавзусида видеоанжуман ўтказилди. Худудлардаги видео-конференция студияларида Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Тошкент шаҳар ва вилоятлар халқ таълими бошқармалари ва малака ошириш институтлари, ту-

моқда. 2013-2014 ўқув йилида 1—4-синфлар учун жами 164 номдаги 10 503 689 нусха дарслик chop этилди.

Бoshlang'ich таълимнинг ўқув дастурлари узвийлик ҳамда узлуksizлик жиҳатдан қайта қўриб чиқилиб, жами 164 соатли 119та мавзу оптималлаштирилди ва амалиётга жорий этилди. Бугунги кунда оптималлаштирилган ўқув дастурларидаги ўзгаришлар босқичма-босқич дарсликлар мазмунига сингдирилмоқда.

Ўтган йиллар давомида бош-

БОШЛАНГИЧ ТАЪЛИМНИНГ МЕТОДИК ТАЪМИНОТИ

жараёндаги муаммолар ва келгусидаги вазифалар муҳокама этилди

ман (шаҳар) халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлимлари бошлиқлари, туманлардаги бoshlang'ich таълим бўйича фан уюшмаси раислари, таянч мактаб директорлари ва ўқитувчилари, илгор ва ижодкор педагоглар иштирок этишди.

Тадбирда “Замонавий муаллим кифёси”, “Бoshlang'ich синфларда инновацион технологиялардан фойдаланиш”, “Бoshlang'ich таълим ўқитувчилари малакасини ошириш: муаммо ва ечимлар”, “Бoshlang'ich таълим методик таъминоти: муаммо ва келгусидаги вазифалар” каби мавзулар юзасидан маърузалар тингланди ва муҳокама қилинди.

Бoshlang'ich таълим умумий ўрта таълимнинг пойдевори бўлиб, ўқувчиларнинг ҳар томонлама камол топиши кўп жиҳатдан 1—4-синфларда қандай билим олганига боғлиқ. Шу ўринда қайд этиш кераки, бугунги кунда республикаимизда 112529 нафар бoshlang'ich таълим ўқитувчиси фаолият кўрсат-

лангич таълим бўйича 80дан ортик методик тавсиялар, 10та йўналишда мавзувий режалаштириш, 100дан ортик дарс ишланмалари, фан хоналарини жиҳозлаш бўйича тавсиялар ҳамда зарурий жиҳозлар рўйхати ишлаб чиқилиб жойларга етказилди. Тадбирда педагогика йўналишидаги олий ўқув юртлири ҳамда малака ошириш институтларининг бoshlang'ich таълим кафедралари ҳамкорлигини мустақамлаш юзасидан чора-тадбирлар ишлаб чиқилиши режага киритилди. Шунингдек, бoshlang'ich таълим ўқитувчилари малакасини ошириш ва методик қўллашлар ҳамда ўқув адабиётлари билан таъминлашни такомиллаштиришга алоҳида тўхталиб ўтилди. Худудларда таълим сифати ва самардорлигини ошириш, дарсликларни такомиллаштириш бўйича асосли тақлифлар тайёрлаш ҳамда ҳар чоракда Республика таълим марказига етказиш чора-тадбирлари белгилаб олинди.

Халқ таълими вазирлигининг ахборот хизмати

(Давоми. Боши 1-бетда.)

— Фестивалда амалий санъат йўналишида қатнашдим, — дейди Қарши шаҳридаги 2-умумтаълим мактаби ўқувчиси Қумуш Саъдуллаева. — Ҳайкалтарошлик асарларини яратишга жуда қизиқман.

Ёшлар камолотига берилаётган юксак эътибор ту-

йўналтириш, уларнинг санъатга, гўзалликка бўлган интилишини қўллаб-қувватлаш, миллий анъаналаримизни асраш ва келажак авлодга етказиш, замонавий санъат йўналишларини ривожлантириш, ҳаваскор ва профессионал жамоаларни рағбатлантириш мақсадида ташкил этилган фестивалда иштирокчилар вокал, мил-

ИСТЕЪДОДЛАР КЎРИГИ

файли юртимизнинг барча ҳудудларида замон талабларига мос таълим муассасалари, болалар мусиқа ва санъат мактаблари, спорт мажмуалари, ижодий марказлар фаолият кўрсатмоқда. Уларда ёшларимизнинг ўз истеъдоди ва қобилиятини ҳар томонлама намойиш этиши ва ривожлантириши учун барча шароит яратилган. Ана шундай имкониятлардан унумли фойдаланаётган истеъдодли ёшларни қизиқишларига қараб тўғри

лий чолғу, рақс, тасвирий ва амалий санъат, наср ва назм йўналишларида ўз иқтидорларини намойиш этди.

Фестиваль якунида ҳар бир йўналиш бўйича голиб ва совриндорлар аниқланиб, диплом ва эсдалик совғалари билан тақдирланди.

Маросимда Самарқанд вилояти ҳокими З.Мирзасев сўзга чиқди.

Ф.ҲАСАНОВ,
ЎЗА мухбири

А.ИСРОИЛОВ (ЎЗА)
олган сурат.

ЭНГ МУНОСИБЛАР ГОЛИБ БЎЛДИ

Бухорода “Юрт келажги” кўрик-танловининг худудий финал босқичи бўлиб ўтди. “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати, Олий ва ўрта махсус таълим ҳамда Маданият ва спорт ишлари вазирликлари ҳамкорлигида ташкил этилган танловда Қорақалпоғистон Республикаси, Бухоро, Навоий ва Хоразм вилоятларидан 15 ёшдан 25 ёшгача бўлган 177 нафар йигит-қиз иштирок этди.

Тадбирда олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг биринчи ўринбосари Ф.Ризаев ва бошқалар Президентимиз раҳнамолигида ёш авлодини ҳар томонлама баркамол инсонлар этиб тарбиялаш, иқтидорли ёшларни қўллаб-қувватлаш, уларнинг интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқаришга алоҳида эътибор қаратилаётганини таъкидлади.

Танловда иштирокчилар архитектура ва дизайн, ахборот технологиялари, рационализорлик тақлифлари ва техник ишланмалар, анъанавий ва

Yurt kelajagi

амалий санъат, адабиёт ва публицистика йўналишларида ўз иқтидорларини намойиш этди. Ижро маҳорати, бадиийлик, лойиҳанинг ижтимоий аҳамияти каби мезонлар асосида баҳоланган танловда турли йўналишлар бўйича 15 нафар голиб аниқланди.

— Устозларим кўмагида мумтоз қўшиқчилик анъаналарини ўрганиш, — дейди анъанавий ва амалий санъат

йўналиши бўйича голиб Бухоро давлат университети талабаси Мехринисо Самиева. — Биз, ёшларнинг билим ва кўникмаларимизни оширишда мана шундай турли танловлар муҳим аҳамият касб этади.

Тадбир якунида ҳар бир йўналиш бўйича голиб ва совриндорлар аниқланиб, диплом ва эсдалик совғалари билан тақдирланди.

Э.ЁДГОРОВ,
ЎЗА мухбири

Т.ИСТАТОВ (ЎЗА)
олган сурат.

ИЛМ-ФАН – МАМЛАКАТ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ МУҲИМ ОМИЛЛАРИДАН БИРИ

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Давлатимиз раҳбарининг 2006 йил 7 августда қабул қилинган «Фан ва технологиялар ривожланишини мувофиқлаштириш ва бошқаришни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори мамлакатимизнинг илм-фан ва инновациялар соҳасидаги сиёсатини белгилаб берадиган асосий ҳужжатлардан бири бўлди. Ушбу қарорга мувофиқ, Ўзбекистон илм-фанини бошқариш ва молиялаштиришни давлат томонидан тартибга солиш, унинг сабб-ҳаракатларини мамлакатимиз учун устувор бўлган соҳаларга йўналтириш, илмий тадқиқотларни давлат илмий-техник дастурлари ва инновацион лойиҳалар бўйича танлов йўли билан грант орқали молиялаштиришга ўтказиш соҳасидаги ислоҳотлар давом эттирилмоқда. Инновацион ишланмаларни давлат бюджети ҳисобидан молиялаштириш ҳамми бир неча баробар оширилди. Президентимизнинг 2008 йил 15 июлда қабул қилинган «Инновацион лойиҳалар ва технологияларни ишлаб чиқаришга татбиқ этишни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарорига биноан мақсадли валюта маблағларининг ажратилиши ҳисобидан эскирган асбоб-ускуналар замонавий лаборатория ҳужжатлари билан алмаштирилди.

Мамлакатимиз илм-фани олдиға қўйилган бундай муҳим вазифаларнинг амалга оширилиши илмий тадқиқотлар етакчи маркази ва инновацион гоялар ижодкори сифатида Фанлар академияси фаолиятини тубдан ислоҳ этишни кўзда tutарди. Бу борада академик илм-фани янги ижтимоий-иқтисодий шароитларга мослаштириш, иқтисодиётимиз ахтиёрлигига мос ва жаҳон бозорида муносиб рақобатлаша оладиган илмлаб ҳисоблотлар ишлаб чиқариш учун бошланғич шарт-шароитлар яратиш, инновацион фикрлаш қобилиятига эга янги авлод илмий кадрларни тайёрлашни тақозо этарди.

Амалга оширилган бундай кенг қўламли чора-тадбирлар самарасида академик илм-фан нафақат ўз салохиятини сақлаб қолди, балки ривожланишининг янги босқичига кўтарилди. Фанлар академияси фундаментал илмий тадқиқотлар соҳасида жаҳон миқёсида аҳамиятга молик қатор йирик илмий муваффақиятларни қўлга киритди. Фанлар академиясининг илмий муассасалари эришган натижалар амалий илмий-техник ва инновацион ишланмаларни кенгайтириш учун асос бўлиб хизмат қилмоқда. Бу ишланмалар бугунги кунда жадал ривожлантирилиб, асосан мамлакатимиз ишлаб чиқарувчилари ва иқтисодиётимизнинг муҳим тармоқлари ахтиёрлигини қондиришга йўналтирилмоқда.

Айни пайтда Фанлар академияси мамлакатимиз илм-фанининг негизини ташкил этади. У ўз тарихида 32 илмий-тадқиқот муассасаси, жумладан, 23 йирик институт, илмий марказ, турта музей, Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудий бўлими, Хоразм Маъмур академиясини бирлаштиради. Мустақиллик йилларида Фанлар академиясининг кадрлар таркиби тубдан ангиланиб, мамлакатимиз замонавий илм-фанини ифода этадиган иқтидорли ёш тадқиқотчилар билан кенгайди. Бугунги кунда Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзолари сони 80 нафар. Беш мингдан зиёд илмий ходим тадқиқотлар билан шуғулланмоқда. Уларнинг 370 нафари фан доктори ва 900 нафари фан номзодидир. Яна 200 нафар даввоғар фан доктори илмий даражасини олиш арафасида. Шунингдек, олимларимиз мамлакатимиз учун энг долзарб ижтимоий-иқтисодий муаммолар бўйича муҳим фундаментал ва амалий тадқиқотлар

олиб бормоқда, эришилган натижаларни, жумладан, самарали илмлаб технологияларни ишлаб чиқаришга жорий этишда иштирок этмоқда.

Мамлакатимизни барқарор инновацион ривожлантиришга оид устувор вазифаларни ҳал этиш мақсадида мустақиллик йилларида давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан Фанлар академиясида қатор янги муассасалар ташкил этилди. Ген технологиялари ёрдамида пахта, бугдой ва бошқа экинларнинг янги навларини яратишга хизмат қилаётган Генетика институти ва идоралараро Геномика ва бионформатика маркази, юқори ҳароратда соф ҳамда ўтга чидамли материаллар ишлаб чиқариш учун 1000 кВт қувватли катта қуёш печига эга Материалшунослик институти, Халқаро қуёш энергияси институти, Ион-плазма ва лазер технологиялари институти, Ўсимлик ва ҳайвонот олами генофонди институти, шунингдек, янги ташкил этилган Хоразм Маъмур академияси ва бошқа илмий муассасалар шулар жумласидандир. 60 мингдан зиёд қадимги қўлёзмалар, тошбосма китоблар ва ҳужжатлар сақланаётган Шарқшунослик институти фондини алоҳида таъкидлаш керак. Ушбу фонд илмий аҳамиятга кўра Шарқ қўлёзмалари тўпланган дунёдаги энг бой фонд бўлиб, ЮНЕСКОнинг жаҳон маданий мероси рўйхатига киритилган.

Президентимиз Ислам Каримовнинг ташаббуси билан ташкил этилган Амир Темур ва Темурийлар даврига оид бой тарихий ҳамда маданий мерос намуналари сақланаётган Темурийлар тарихий давлат музейи, шунингдек, мамлакатимиз тарихининг мураккаб даврларида қатагон қилинган юртдошларимизнинг хотирасини абадийлаштириш ва ёшларни Ватанга садоқат, ватанпарварлик руҳида тарбиялашга хизмат қилаётган Қатагон қурбонлари хотираси музейи ҳам муҳим ижтимоий ва маданий-маърифий аҳамиятга эга муассасалардандир.

Фанлар академияси моддий базасининг янгилангани ва етакчи илмий мактаблар томонидан ишлаб чиқилаётган муҳим илмий йўналишларнинг молиялаштирилиётгани ўтган йиллар давомида олимларимизга жаҳон миқёсида муҳим фундаментал илмий натижаларга эришиш имконини берди. Генокаут технологияси ёрдамида гўзанинг илдуз тизими ривожланган, ҳосилдорлиги юқори, толаси сифатли, эртапишар ва шўрланишга чидамли ноёб трансген навининг яратилгани мамлакатимиз пахтачилигида эришилган энг катта илмий ютуқ бўлди. Маҳаллий ўсимлик хомашёси асосида ўттиздан зиёд доривор препаратлар яратилиб, ишлаб чиқарилмоқда. Астроном олимлар томонидан янги кичик сайёра кашф этилди. Президентимиз Ислам Каримовнинг тақдифига биноан Халқаро астрономия иттифоқи унга буюк олим Мирзо Улуғбек даврида жаҳон астрономияси маркази бўлган Самарқанд номини берди. Археологларимиз қадимий цивилизациянинг янги манбаларини (Обираҳмат ғори) топди. Қадимги одам қолдиқлари топишган бу жой "йил кашфиёти"га айланди ва бугунги Ўзбекистон ҳудудида Месопотамия, Ўртаер денгизи, Қадимги Хитой ва дунёнинг бошқа жойларида бўлган каби замонавий одамнинг шаклланиш жараёни рўй берганини яна бир бор исботлади.

Сўнгги йилларда Фанлар академияси институтлари томонидан амалга оширилаётган инновацион лойиҳаларни молиялаштириш ҳамми 6 баробар ошди ва бу олимларга ўсимликларни ривожлантирувчи юқори самарали ўғитлар, препаратлар, маҳаллий хомашё асосида дефолиантлар олиш бўйича қатор янги инновацион технологиялар

яратиш имконини берди. Ушбу воситалар мамлакатимиз кимё sanoati томонидан кенг ишлаб чиқарилмоқда ва мамлакатимиз кишлоқ ҳўжалигини тўлқинлашмоқда. Бундан ташқари, уларнинг катта қисми экспорт қилинаётди. Саноат соҳасида ҳам қўллаб ютуқларга эришилди. Масалан, кашф этилган самарали ядровий технологиялар асосида қўллаб радиопрепаратлар, зарғарлик sanoati учун радиацион бўялган табиий кристаллар ишлаб чиқарилмоқда ва экспорт қилинмоқда, турли корхоналар учун катта қуёш печида юқори ҳароратда ўтга чидамли экологик тоза сопол материаллар ва буюмлар ишлаб чиқариш технологияси йўлга қўйилган. Фанлар академияси олимлари қайта тикланадиган энергия манбаларини фойдаланиш, гелио-материалшунослик, асбобсозлик соҳасида ҳам улкан ютуқларга эришди. Бу муваффақиятлар яқинда пойтахтимизда бўлиб ўтган Осиё қуёш энергияси форумининг олтинчи мажлисида ҳам юқори баҳоланди.

Президентимизнинг 2008 йил 15 июлда қабул қилинган «Инновацион лойиҳалар ва технологияларни ишлаб чиқаришга татбиқ этишни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарорида илмий-амалий тадқиқотлар ва инновацион ишланмаларни ривожлантириш ва уларнинг натижаларини ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш жараёнларига татбиқ этишни рағбатлантириш бўйича амалий механизмлар яратиш, фан ва ишлаб чиқаришнинг янада мустаҳкам алоқасини таъминлаш кўзда тутилган. Мазкур ҳўжат инновацион жараён тушуначи ва уни ташкил этиш принципини тубдан ўзгартирди. Ушбу қарорга мувофиқ илм-фан ва ишлаб чиқариш вазифалари белгиланди, улар ўртасида ўзаро яқин ҳамкорлик ўрнатилган бўлиб, унинг натижалари бугун ўз самараларини бераётди. Ўзбекистонда илмий-таълим муассасалари ва ишлаб чиқариш ташкилотлари иштирокида Инновацион гоялар, технологиялар ва лойиҳалар республика ярмаркасини ўтказиш аънаъга айланди.

Ўтган олтига шундай ярмаркада мамлакатимиз корхона ва ташкилотлари билан Фанлар академияси муассасалари томонидан яратилган илмий маҳсулотларни ўзлаштириш ва улардан фойдаланиш бўйича умумий қиймати 54 миллиард сўмдан зиёд 600 дан ортиқ шартнома ҳамда ахдлашув шартномаси тузилди. Ушбу ярмаркалар илм-фан, таълим ва ишлаб чиқаришнинг интеграциялашув жараёнини жадаллаштириш, Фанлар академиясининг инновацион ишланмаларини «Ўзбекнефтегаз» миллий холдинг компанияси, «Ўзкимёсаноат», «Ўзфарманоат» ва «Ўзбекэнерго» давлат акциядорлик компаниялари, Навоий ва Олмалик кон-металлургия комбинатлари, «Ўзбекистон ҳаво йўллари» миллий авиакомпанияси, Кишлоқ ва сув ҳўжалиги вазирлигининг вилоят бошқармаларида жорий этиш имконини берди.

Сўнгги йилларда Фанлар академияси томонидан жалб этилган бюджетдан ташқари маблағлар, шунингдек, экспорт қилинаётган илмий маҳсулотлар ҳамми 2 баробардан кўпроқ ошди. 2012 йилда 2010-2011 йилларга нисбатан Фанлар академияси олимларининг ишланмалари учун олинган патентлар сони ҳам қарийб 5 марта қўлайди, уларни лицензиялаш жараёни фаоллашди.

Шу билан бирга, Фанлар академияси илм-фан ва таълим тизими интеграциялашувини изчиллик билан мустаҳкамламоқда. Унинг илмий муассасалари ҳўзурида олий ўқув юртлири билан ҳамкорликда 26 та илмий-ўқув маркази ва ихтисослаштирилган кафедра-

лар ташкил этилган бўлиб, уларда ҳўзирги пайтда талаб катта бўлган мутахассислар бўйича магистр ва бакалаврлар тайёрланмоқда. Ана шу марказ ва кафедралири билан танишиш, балки уларда бевосита иштирок этиш имконига эга бўлмоқда. Академия олимлари олий ўқув юртлири ўқув жараёнига жалб этилиб, маърузалар ўқимоқда ва бакалаврларнинг битирув ишлари ҳамда магистрлар илмий ишларига раҳбарлик қилмоқда. Академия институтларининг етакчи таълим муассасаларига интеграциялашув олий ўқув юртлирида ҳам илм-фанини ривожлантириш, юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда муҳим омил бўлмоқда.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон Фанлар академияси янгиланиш йўлини босиб ўтди, қатор ютуқларга эришди ва халқаро эътирофга сазовор бўлди. Чунончи, Фанлар академияси муассасаларининг жаҳондаги йирик илмий марказлар билан тўғридан-тўғри илмий алоқалари тенглик ва ўзаро манфаатдорлик асосида сезиларли равишда кенгайиб бормоқда. Хитой, Жанубий Корея, Япония, АҚШ, Франция ва Германиядаги илмий марказлар ва институтлар билан ҳамкорлик самарали ривожланаётди. Масалан, 2006—2012 йилларда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси икки томонлама илмий ҳамкорлик тўғрисида 16 халқаро шартнома тузиб, уларни амалга оширмоқда, унинг илмий муассасалари эса дунёнинг турли давлатларида илмий ташкилотлар, марказлар, университетлар ва музейлар билан ҳамкорлик тўғрисида қирқ бешдан зиёд халқаро шартнома ижросини таъминлашда иштирок этмоқда.

Йониялик олимлар томонидан кашф этилган 22948-кичик сайёра-астероидга Халқаро астрономия иттифоқи Ўзбекистонда жойлашган машҳур астрономик обсерватория шарофига «Майда-нак» номини бергани ҳам мамлакатимиз академик илм-фанининг халқаро нуфузидан далолат беради.

Даврининг ўзи ҳам Фанлар академияси олдиға янгидан-янги вазифалар қўймоқда. Ўзбекистон илм-фанининг муваффақияти олимларимизнинг ушбу вазифаларни самарали ҳал этиши, тараққиётининг янги йўли ва шаклларини тақдир этишига боглиқ.

Ўзбекистонда илм-фан кўп асрлар давомида авлоддан-авлодга ўтиб келмоқда. Ўзбек заминидан Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Фарғоний, Абу Али ибн Сино, Мирзо Улуғбек каби ва жаҳон илм-фани хазинасига улкан ҳисса қўшган бошқа қўллаб буюк олимлар, мутафаккирлар етишиб чиққан. Мамлакатимиз олимларининг бугунги авлоди жаҳон илм-фанининг буюк ижодкорлари, шунингдек, Ўзбекистон Фанлар академиясининг ташкил топиши ва ривожланишига салмоқли ҳисса қўшган қўллаб вақиллари номини мамуният билан эсга олади. Бугун Ўзбекистон олимлари мамлакатимиз илм-фанини янада ривожлантириш учун мустаҳкам пойдевор яратмоқда ва бу, ҳеч шубҳасиз, оламшумул ютуқларга эришишга хизмат қилади.

Бундай юксак марраларга эришиш биз, Фанлар академияси олимларидан мамлакатимиз илм-фани салохиятини янада мустаҳкамлаш, академия олимлари томонидан амалга оширилаётган тадқиқотлар савиясини юксалтириш, бу жараёнда иқтидорли ёшларнинг ҳам фаол иштирок этишини талаб қилади.

Шавкат СОЛИХОВ,
Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси президенти
(ЎзА)

Yangiliklarda yurt nafasi

❖ "Turkiston" saroyida Respublika Binalminal madaniyat markazi tomonidan bir qator vazirlik, jamoat va ijodiy tashkilotlar bilan hamkorlikda "Uzbekiston — umumiy uyimiz" respublika V d'ustlik va madaniyat festivali b'ulib 'utdi.

Uzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 21 iylligiga bag'ishlangan usbu tadbirga senatorlar, deputatlar, turli vazirlik va idoralar, ijodiy va jamoat tashkilotlari, milliy madaniyat markazlari, mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan xalqaro tashkilotlar va xoriжий дипломатик корпус vakillari taklif etildi.

Festivalda milliy madaniyat markazlari badiiy jamoalarining ixtimimizdagi tinchlik, d'ustlik, meхr-oqibat va bag'rikenglik muхitini yanada mustahkamlash, mustaqilligimizni k'uz korachigidek asrab-avaylash, barkamol avlodni tarbiyalash iйlidaги ulkan gamх'urlikni hamda bebubor va samimiy tuiyularni tarannum etuvchi kuy-k'ushiklar yanrag'di.

Festival doirasida "K'up millatli va k'up konfessiyali Uzbekiston" mavzusida tasviriy va amaliy san'at asarlari, fotosuratlar k'urazmasi tashkil etildi.

❖ Namangan shaxridagi "Eshlar markazi"da shaxar ichki ishlar boshqarmasi e'ngin xavfsizligi xizmatlari hamda bir qator davlat va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda "E'ngin xavfsizligi — e'shlar tasavvurida" deb nomlangan rasmlar tanlovi va e'ngin xavfsizligi xodimlari ishtirokida 'ukuv mashg'uloti b'ulib 'utdi.

Oliy va 'urta maxsus 'ukuv yurtlari talabalari, лицей va umumta'lim maktablari 'ukuvchilari k'atnashgan tadbirga muхtassislar ularni e'ngin 'uchirish avtomobillari, anjomlari, dastaklar, narvon, e'ngin paitida tutundan himoya vositalarining ishlash tartibi va kuylayliklari bilan taniштиrdi.

E'nginlik k'elib chiqish sabablari, tabiiy gaz va propane ballonlaridan notu'gri foydalaniшning aynali oqibatlari k'urazmasi o'tkazildi e'rdamida namoiyish etilib, bunday holatlarining oldini olishda konun-ko'ndalarga rioya etish, х'ush'e'rlik va eх'tiyotkorlik choralari bir-lamchi omil ekanida batafsil tushunchalar berildi.

Tadbir doirasida iktidorli e'shlarining "E'ngin xavfsizligi — e'shlar tasavvurida" ku'rik-tanloviga takdim etgan rasmlari k'urazmasi namoiyish etildi. Tanlov natijalariga k'ura, birinchi 'urinni Namangan davlat universiteti talabasi Azizbek 'Usonov k'ulga kiritdi.

❖ Sirdar'e viloyatida b'ush ish 'urinlari yarmarkasi b'ulib 'utdi. 121 korxona, tashkilot va muassasa tomonidan mingdan ziyod b'ush ish 'urini taklif etildi.

Viloyatda 2013 iйlining 'uttan davrida 51 марта meхnat yarmarkasi 'utkazilib, 965 fuyaroga ishga iйlolaish uchun iйllanma berildi. Ishga kirganlarining asosiy kismini shu iйl kasb-xunar kollejni bitirgan e'shlar tashkil etadi.

— U mutaxassisligim b'uyicha ishga iйllanma olganimg'dan х'ursandman, — deydi Guliston pedagogika kasb-xunar kolleji bitiruvchisi Guzal Sul'tonova.

Bu galgi yarmarkada 77 kishi doimiy ish 'urini bilan ta'minlandi.

Tadbir ishtirokchilariga viloyatda yangi barpo etilayotgan korxonalar, iktisodiyotning turli tarmoqlarida yaratilayotgan yangi ish 'urinlari haqida ma'lumot berildi.

❖ Shayxontohur tumandagi 84-maktabning 7-9-sinf 'ukuvchilari 'urtasida "Erkin fikr — ijod maxsuли" mavzusida insholar tanlovi tashkil etildi. 'ukuvchilar Vatan, ota-onal, ilmu xunar mavzularida fikrlarini erkin ifodalashdi.

— Maktabimizda fan t'ugaraklari faoliyati yaхshi iйlga k'uyilgan, — deydi direktor Narqiza Axrova. — T'ugaraklarga a'zo 'ukuvchilar 'urtasida "Esh fiziklar", "Esh adabiyotchilar", "Esh qalamkashlar" ku'rik-tanlovinini 'utkazish an'angaga aylangan. Bunda Muхabbat Ismoilova, Maхfuza Nasrullayeva, Nilufar Toshmatova kabi fan 'ukuvchilarining tashkilotchiligi va tashabbuskorligi k'ul kelmoqda. Tanlovlar 'ugil-kizlarining bilim olishga ishtiyagini oshirish bilan birga, ularni kasb-xunarga iйnalтиrisha ham yaхshi samara bermokda.

U'za va maxsus muхбирlarimiz materiallari asosida tay'irlandi.

Tabiatni asrash — бурчимиз

Пойтахтимиздаги Фукарolik jamiyati shakllanishini monitoring k'iliш mustaqil institutida 12-respublika eх'ojur-nalistsika tanlovi g'oliblarini takdir-lash marosimi b'ulib 'utdi.

Soхadagi isloхotlarni amalga oshirisha jamoatchilik ishtirokini kengaytirish va faoligini oshirish, ekologiya mavzusini keng e'ritish va tarqib k'iliшda jurnalistlarning iх'tisoslashuvi aloхida 'urin tutadi. 12-respublika ekologik jurnalistika tanlovi omma-viy aх'borot vositalari xodimlarining ekologiya

mavzusini e'ritisha professional salohiyati-ni oshirish va ekolog jurnalistlarni k'ul-lab-quvvatlash maqsadida tashkil etilgan. Bu iйl tanlovga k'elib tushgan ishlar soni va sifat darajasi uning ahamiyati oshib borayotganidan darak beradi. Х'усusan, tanlovga 100ga yaхin muallifdan 400dan ortiq iх'odiy ish takdim etildi. Ulardan e'ng sara 23 nafari g'olib deb topildi.

G'oliblar tashkilotchilar tomonidan dip-lom hamda k'immatbaho sovg'alар bilan takdir-landi.

Фуркат АЛИМАРДОНОВ

Meхnat ta'limi 'ukituvchisi

'ukuvchida kasbga k'iziqish iйg'ota olishi kerak

Чилонзор туманидаги 217-umumta'lim maktabida "Maktablarda maхorat darslarini tashkil etish" mavzusida seminar b'ulib 'utdi.

Tadbirga Toshkent shaxar xalq ta'limi bosh boshqarmasi metodistlari, Nizomiy nomi-dagi Toshkent davlat pedagogika universitetining "Kasb ta'limi" kafedras olimlari hamda maktablarining meхnat ta'limi fani 'ukituvchilari ishtirok etdi.

— 'ukuvchilarni kasb-xunarga iйnalтиrisha meхnat ta'limi fanining ahamiyati katta, — deydi metodist Ozoda Vaxobo-

va. — 'ugil-kizlarda usbu fan-ga k'iziqish iйg'otish esa 'ukituv-chidan maхorat талаб etadi. Bu-gungi seminar ham aynan e'ш pedagoglar salohiyati va kas-biy maхoratini oshirish, bar-kamol avlodga ta'lim-tarbiya berishga tay'irlash maqsadi-da tashkil etildi. 217-maktab-niing meхnat ta'limi 'ukituv-chisi Ma'ymur Riхсиеvning "Meхnat darslarida 'ukuvchi-larni xalq xunarmandchiligi

iйnaliшida tarbiyalash" mav-zusidagi ma'yrusasi ishtirok-chilar tomonidan k'iziqish bi-lan tinglandi.

Seminar doirasida maхorat darslari ilgor pedagogik tex-nologiyalar asosida tashkil etildi. TDP'U 'ukituvchilari to-monidan meхnat xonalarini davlat ta'lim standartlari asosida jiҳozlash hamda 'ukuv-chilarining texnik xavfsizligini ta'minlash amaliy tarzda k'urstatiб berildi.

Гулюз ОРИФЖОНОВА,
"Ma'rifat" muхбири

Методик k'umak natijasasi

Soғlom avlodni shakllantirish, shub-xasiz, oila va maktabga ta'lim muas-sasasidan boшlanadi. Bolalarga tar-biya berisha sodda, oson, shu bilan bir-ga, ilmiy, pedagogik va metodik asos-langan tarbiya usullaridan foydalaniш lozim.

Sergeli tumandagi 598-MTMda "Tarbiyachi-metodik e'rdam: tajriba, tashabbus, yangilik" mavzusida ilmiy-amaliy seminar 'utkazildi. Tadbirga Toshkent shaxridagi barча MTM metodist va tarbiyachilari ishtirok etdi. Mu-xokamlar jara'ida tarbiyachi va metodistlar mashg'ulotlarni olib borisha nimalar-ga e'ti-

bor k'iliш lozimligi borasida fikr-muloха-zalarini bildirishdi.

— Bugungi eх'ilmiy-amaliy seminarlarni poytaxtimiz mik'sida har oйда ikki марта 'utkazishi an'angaga aylantirildi, — deydi Toshkent shaxar xalq ta'limi bosh boshqarmasining mak-tabga ta'lim b'ulimi boшlig'i Lobar Dadabo-eva. — Sababi, metodik e'rdam k'urstatiш iйnaliшida ana shunday ish tashkil k'ilganimizda samarali natijalarga e'riшdik. Tarbiyachilar har gal 'uzlari bilan belgilangan mavzuga doir tarqatma materiallar, didaktik maб'alalarining elektron versiyasini olib k'etadi va ish faoli-yatida k'ullaydi.

Н.ЭРХОНОВА,
"Ma'rifat" muхбири

Ижодкор олим билан учрашув

Мaktablarda ilm-fan va madaniyat soхalarida iytuk-larni k'ulga kiritib, эл-yortga naфи teга'itgan sobik би-тирувчилар билан учрашувлар tashkil etish 'ukuvchilar-niing bilim olishga, kasb-xunar eғallashga ishtiyagini yana-da kuchaytiradi.

Яккасарой туманидаги 118-maktab 'ukituvchilari buni chu-qur anglagan holda shu kabi tad-birlarni muntazam 'utkazib tu-rishadi. Bu galgi meхmon — fizika-matematika fanlari nomzodi, shoir Хамиджон То-хирзонов булди.

Дастлаб инсон kamoloti va kundalik турмушimizda aniq fanlarning 'urini, mantiqiy та-факурни rивожlantirish mav-

зуларида бахс-мунозара, «2х2=5» nomli k'iziqarli iйin mashg'ulot 'utkazildi. S'ungra ilmiy suхbat ше'рхонликка ulanib k'etdi.

Shu sinfхонаlarda, partalarda 'utirib, ayni pait-da 'ugil-kizlarimizga dars be-raytgan ustozlardan saboқ ol-gan sobik битирувчиларimiz orasidan 'unlab fan nomzod-lari, профессор-olimlar eti-

шиб chiqqan, — deydi maktab direktorining ma'naviy-ma'rifiy ishlar b'uyicha 'urinbo-sari Muхarram Tolipova. — Ular bilan учрашув 'utkaziliшi 'ukuvchilarimizni yaғi marралarga ruхlantirib, 'uz k'elахагига ishonchini mustaх-kamlamokda.

Tadbir yakunida Хамиджон Тохирзонов maktab kutubxo-na-siga badiiy kitoblар sovg'a k'ildi. Faol ishtirok etgan 'ukuvchilar ham kitob bilan tak-dirlandi.

Фарангиз НЕЪМАТОВА,
U'zDJTU talabasi

Пойтахтимиздаги 302-umumiy 'urta ta'lim maktabida milliy istiklol goyasi turke-midagi fanlar oyligi doirasida "Ochik e'shiklar kuni" 'utkazildi.

Yunosobod tuman xalq ta'limi muassasalari faoliyatini metodik ta'minlash va tashkil etish b'ulimi metodistlari, maхalla faollari va ota-onalar ishtirok etgan tadbirga maktab-niing boшlang'ich sinf 'ukituvchilari tomonidan ochik darslar va interfaol mashg'ulotlar tash-kil etildi.

Суратда tadbirдан lavха.

Бурхон РИЗОКУЛОВ олган суратлар.

Фарзандларимиз соғлом ҳамда баркамол бўлиб вояга етишида мактабгача таълим муассасаларининг ўрни ва аҳамияти катта. Президентимиз «Соғлом бола йили» давлат дастурини тузишда МТМлар тизимини кенгайтириш, уларни замонавий жиҳозлаш, юқори маалаки педагог ва мураббийлар билан таъминлаш, болаларни мактабга тайёрлашнинг сифатини ошириш масалаларига алоҳида эътибор қаратиш даркорлигини таъкидлагани бежиз эмас.

Бу каби вазифаларни кўнгилдагидек бажаришда кичик ёшли ўғил-қизларнинг тўғри овқатланишини ташкил этиш ҳам муҳим ўринга эга. Шу боис бўлса керак, аксарият ота-оналар болаларининг боғчада нима еб-ичгани билан қизиқади. Тўғри-да, боланинг ёшлигидан илгери тўқ бўлса, касалликка кам чалинади, ақлий ва жисмоний ривожланиши меъёрида бўлади. Агар

болалар боғчаси ошпази аввало санитария-гигиена талабларига тўла риоя қилиши муҳим. Биз кунлик таомномаларни тузишда ҳамшира билан бирга болалар организмнинг ўзига хос хусусиятини инобатга оламиз. Чунки кичик, ўрта ва мактабгача ёшдаги гуруҳ болаларига бериладиган овқатлар ва уларнинг анатомик-физиологик хусусияти, ўсиши, эҳтиёжларини ҳисобга

нисбатан деярли икки бараварга ортади. Жуда кўп жисмоний ҳаракат қилиб, катта куч сарфласа-да, истеъмо қилинган маҳсулотлар ҳисобига бу бўшлиқ тўлдириб борилади. Шунинг учун 3—7 ёшли болаларга витаминларга бой озиқ-овқат маҳсулотлари бериш МТМда давр талабига айланди. Бу борада Андижон вилоятида йўлга қўйилган «Чоршанба — балиқли таомлар кўни» тажрибаси эътирофга сазовор.

— Шу ўқув йилидан бошлаб вилоятимиздаги 454та МТМ ва махсус мактаб-интернатлар тарбияланувчиларига ҳар чоршанба кўни балиқдан тайёрланган таомлар берилаяпти, — дейди Андижон вилояти халқ таълими бошқармаси мактабгача таълим бўлими бошлиғи Гулнора Усмонова. — Болалар хавфсизлигини таъминлаш мақсадида қилтаноксиз балиқлардан шўрва, котлетлар тайёрланаёпти. Муассасаларга

2014-yil — Sog'lom bola yili

тезроқ ва тартиблироқ ўзлаштирилади. Уйда овқат емайман деб хархаша қиладиган болалар ҳам гуруҳдошларига қараб, овқатланишга тушишадди. Албатта, бола иштаҳа билан таом тановул қилиши учун тарбиячи томонидан муҳит бўлиши керак. Аксарият боғчаларда битта хонадан ўйнаш, машғулот ўтказиш ва овқатланиш учун фойдаланилгани боис таом тортилгунга қадар ўйинчоқлар йиғилиб, стол устидаги ортиқча буюмлар олинади. Яъни, ортиқча вақт сарф қилинади. Қолаверса, болалар тасвирий санъат, қуриш-ясаш машғулотида бўёқ ёки пластилин ишлаган бўлса, яхшилаб артилиши муҳим. Сабаби, ушбу ўқув

рига қатъий риоя қилиш учун тўлиқ имконият яратилади. Идиш-товоқлар овқатланиш залидан тўғри овқат хонасига ўтказилади. Таом қишнинг совуқ кунлари гуруҳ хоналарига ташилмагани учун совиб қолмайди. 80 нафар бола бир жойда овқатлангандан кейин улар ўртасида дўстона муносабат шаклланади. Шунинг учун бошқа мактабгача таълим муассасаларида ҳам худди шундай барча шароитларга эга алоҳида овқатланиш заллари ташкил этиш ишлари давом эттирилмоқда.

Ғиждувон туманидаги 5-мактабгача таълим муассасасида «МТМларда соғлом овқатланишни ташкил этишда ошпаз фаолияти» мавзусидаги ўқув-семинарда ҳам ишчи яхши йўлга қўйган мутахассислар ўз тажрибаларини ўртоқлашди. Хусусан, барча мактабгача таълим муассасаси ошпазларига овқатлантиришни ташкил этиш юзасидан юритиладиган ҳужжатлар, озиқ-овқат маҳсулотлари ва таомлар ўрнини алмаштириш бўйича тавсиялар, фойдаланиш мумкин бўлмаган озиқ-овқат маҳсулотлари тўғриси-

ИЛИГИ ТЎҚ БОЛАНИНГ АҚЛИ ҲАМ ТЎЛИҚ БЎЛАДИ

тарбияланувчининг бир кунда саккиз-ўн соат вақти боғчада ўтишини ҳисобга оладиган бўлсак, айни шу муддатда кичкинтойлар асосий озиқ моддалари билан тўйинган егуликларни истеъмо қилиши керак. Даврлар силсиласида сайқаланиб ва тақомиллашиб келган тажрибаларда ҳам болаларни кичиклигидан соғлом овқатлантириш гоёси илгари сурилади. Мутахассислар фикрича, асосий озиқ моддалар, яъни оқсиллар, ёғлар ва углеводлар овқат таркибига бир-бирига тўғри нисбатда бўлганида тўғри овқатланиш ташкил этилади. Ана шунда озиқ моддалари ва биологик бирикмаларга эҳтиёж тўлиқ қондирилади. Таомномаларига киритилаётган масалликларнинг хилма-хиллигига эришиш ва энергетик қиймати тўғри белгиланишида эътиборсизликка йўл қўйиб бўлмайди.

Табиий савол туғилади: ҳўш, мактабгача таълим муассасаси таомномасидан қандай маҳсулотлар ўрин олиши керак? Болалар таомномаларини бойитишда қандай оптимал вариантлар йўлга қўйилмоқда? Соғлом овқатланиш талаблари нималардан иборат? Келинг, ечимни боғча ошхоналаридан, илғор мутахассислар тажрибасидан излаб кўрамиз.

Боғчамизга талаб катта

Урганч шаҳридаги 20-мактабгача таълим муассасаси бош ошпази, озиқ-овқат маҳсулотларини тайёрлаш бўйича олий маълумотли технолог Явира Ким болалар таомномаларини намунали ташкил этиш бўйича катта тажрибага эга. Мутахассис болаларга сифатли таомлар тайёрлаш бўйича йилгирма йиллик излашлари натижасини биз билан ўртоқлашди:

— Кичкинтойлар организм жуда нозик бўлади. Ҳар бир

олиб, бир ҳафталик такрорланмас таомнома тuzамиз. Шунга мос ҳолда бир ёки икки ҳафталик рацион ҳам белгилаб оламиз. Барча МТМ ошпазлари билиши керакки, юқоридаги тартибда иш ташкил этиш натижасида бола организм учун ҳамма керакли маҳсулотларни танлаш ҳамда турлича таомлар хилини киритиш мумкин. Тиббиёт ходими ҳам рацион кимёвий таркибини ҳисоблашда жадвалдан фойдаланиб, тақлифлар киритиши мақсадга мувофиқ. Шахсан ўзим бу қоидага қатъий амал қиламан. Ҳамшира Валя Собирова билан кунлик овқат калориясини тўрт қисмга қуйидагича тақсимлаймиз: эрталабки нонуштада 25 фоизини, тушлик овқат 35 фоизини, иккинчи нонушта 15 фоизини, кечки овқат 25 фоизини ташкил этади. Шунингдек, рационга сабзавот, мева, полиз маҳсулотлари ва ошқўқларни кўп миқдорда киритишни анъанага айлантирганмиз. Натижада 400 нафар тарбияланувчиларимиз орасида тез-тез касалликка чалинувчилар деярли учрамайди. Шунинг учун бўлса керак, боғчамизга талаб катта.

20-МТМ ошпази Кувондиқ Раҳмоновнинг ҳар бир бола учун белгиланган кунлик меъёрга мос таомномалар ҳар хиллигига ҳисса қўлиши, сифати тез бузилувчи ва қишга ғамланган маҳсулотларни тўғри сақлаш учун зарурий шароитни яратиш бўйича тажрибаси республика миқёсида оммалаштиришга арзийди. Ҳақиқатан ҳам, жамонинг ҳаммаслашиқда иш юритиш болаларнинг жисмонан ва ақлан ривожланишида асқотиши табиий.

«Чоршанба — балиқли таомлар кўни»

Бола 3 ёшдан 7 ёшгача бўлган даврда тез ўсади. Бу пайтда боланинг гавдаси, бўйи, оғирлиги 1 ёшдалигига

Суратда: Когон шаҳридаги 12-мактабгача таълим муассасаси.

янги ва сифатли балиқ маҳсулотларини Балиқчи, Бўз ва Улугнор туманларидаги соҳага ихтисослашган ҳўжаликлар етказиб бермоқда. Вилоятимизда «МТМларда сифатли овқатланишни ташкил этиш — болаларнинг ақлий ва жисмоний ривожланишининг асосий омил» мавзусидаги семинар ташкил этганимизда ҳудудлардан келган меҳмонлар иш усулбўимизга қизиқиб қолишди. Чунки болалар ривожланиши ва ўзлаштиришидаги мониторинг натижалари ўтган йилги кўрсаткичлар билан солиштирилганда ижобий ўзгаришлар кузатилди. Сабаби, балиқ оқсил, фосфор, А, В, D дармондорилари, минерал ва темир моддаларига бой бўлади.

Овқатланиш залининг қулайликлари

Эътибор берганмисиз, боғчага борадиган болалар мустақил овқатланиш малакаларини

қуроллари таркибига кимёвий моддалар била саломатлигига жиддий зарар етказиши мумкин.

Бухоро вилояти Ғиждувон туманида юқоридаги каби ноқулайликлардан қутулиш мақсадида бир тажриба йўлга қўйилди. Яъни, ҳудуддаги 3-, 6-, 13-, 21-, 23-, 25-, 32-, 45-, 46-мактабгача таълим муассасаларида алоҳида овқатланиш заллари ташкил этилди. Ғиждувон туман ХТМФМТЭБ мактабгача таълим мутахассиси Маърифат Норғўлатова бу ҳақда шундай маълумот берди:

— Шу йил 21-мактабгача таълим муассасасида 61 миллион сўмлик бюджет маблағлари ҳисобидан 80 ўринли овқатланиш зали қурилди ва болалар стол-стулчалари, идиш-товоқлар тўплами билан таъминланди. Бундай алоҳида овқатланиш залларининг афзалликлари қисқа вақт мобайнида кўзга ташланди. Мисол учун, гуруҳ хоналарида санитария қоидалари ва меъёрла-

да маълумотлар берилди. Анжуманда болалар овқатланишини тўғри ташкил этишда мактабгача таълим муассасаси мудираси ва тиббиёт ходимининг масъулият билан ёндашиши зарурлиги ҳам алоҳида таъкидланди. Албатта, бу каби анжуманларда мавзуга дахлдор янгиликлар, яхши усуллар оммалаштирилиб, фаолият самарадорлиги ортади. МТМ-ларда болаларни тўғри овқатлантиришни ташкил этиш сифати ҳам яхшиланади. Аслида, барчамизнинг мақсадимиз шу. Зеро, илгери тўқ боланинг ақли ҳам тўлиқ бўлади.

Абдурашид СОДИҚОВ,
Халқ таълими вазирлиги
мактабгача таълим
муассасаларида
овқатлантиришни ташкил
этиш бўлими етакчи
мутахассиси,

Насиба ЭРХОНОВА,
«Ma'rifat» муҳбири

АЛИФБОНИ ЎРГАНИШНИНГ ТЕЗКОР УСУЛИ

Одатда ўз касбининг устаси бўлган илғор педагоглар дарсига барча ўқувчилар қизиқади. Қирқ беш дақиқалик машғулот бир зумда ўтиб кетгандек, мазъаларни ўзлаштириш жуда осондек туюлади. Бу ўқитувчининг ўқувчиларда ўз фанини ўрганишга иштиёқни кучайтириб, тушунчаларни содда шаклда етказиб бера олгани натижасидир.

а) ҳар бир ҳарфни кўрсатиб талаффуз қиламиз ва жўр бўлиб такрорлашни сўраймиз;
б) с ва s, g ва j, q ва k ҳарфлари талаффузларидаги ўхшашлик ва фарқларни айтиб ўтамиз;

в) инглиз тилидаги v ва w ҳарфларининг ўқилиш қоидаларини амалий тарзда тушунтирамиз. Масалан: ўзбек тилидаги v ҳарфи билан инглиз тилидаги v ҳарфи талаффузида сезиларли фарқ бор. Ўзбекча «v»ни талаффуз қилганда тепа тишлар пастки лабини ички деворига сирғалади. Бунга «vartak», «Valijon» сўзларини мисол қилиб келтириш мумкин. Инглизча v талаффузида тепа тишлар пастки лабини устига тушади, шунда товуш бирмунча қаттиқроқ чиқади. Яъни, ўзбекча v сирпаниб, инглизча v эса портлаб чиқади. W ҳарфи талаффу-

зида тишлар умуман иштирок этмаслиги керак. Бу товуш лабларнинг йиғилиб ёйилишидан ҳосил бўлади. Дарс амалий тарзда бўлиши учун болалар v ва w ҳарфларини кўзгу қарши-

Sinab ko'ring

зида талаффуз қилиб, тиш ва лаб ҳаракатларини билиб олишда ҳамда very well сўзлари мисолида билимини мустаҳкамлайди.

IV. Доскага рангли ҳарфлардан иборат алифбонинг иламини. Ҳарфлар қуйидаги ранглардан иборат бўлади: A, H, J, K — сариқ, B, C, D, E, G, P, T, V — яшил, F, L, M, N, S, X, Z — қизил, I ва Y — оқ, O — қора, R — малла, Q, U, W ҳарфлари кўк рангда. (Чунки бу ҳарфларни талаффуз қилганда ҳосил бўладиган оҳанг рангларнинг

инглизча номланишидаги оҳангга мос келади: B — [bi:], C — [si:], green — [grɪ:n] ва ҳоказо).

а) ҳар хил рангдаги ҳарфлардан биттадан мисол келтирамиз. Рангини айтиб, доскага ёзиб қўямиз:
A — is yellow, I — is white, O — is black, B — is green, L — is red, R — is brown, U — is blue;

б) барча ҳарфларни бир-бир кўрсатиб, ранги билан бирга айтмиш, болалар такрорлайди;

в) сўнг ҳарфларни ранглар бўйича таснифлаб, биргаликда талаффуз қиламиз;

г) «What colour is...?» саволининг мазмунини болаларга тушунтириб, ҳар бир ҳарфни кўрсатган ҳолда шу саволни берамиз. Дастлаб болалар жавоб қайтаришга қийналса, бироз ёрдамлашиб юбориш

зарур. Ўшанда улар нима сўралаётгани ва қандай жавоб бериш кераклигини тез ўрганиб олишади;

д) энди навбат мустаҳкамлаш машқларига. Аввало, ҳарфлар алифбо тартиби бўйича кўрсатилади, болалар уларнинг ранги билан такрорлайди. Шундан сўнг зийракликни ошириш, тезкорликка ундаш ва ўрганганларини амалда қўллашга одатлантириш учун ҳарфларни аралаштириб сўраш мумкин. Ишончим комилки, бу усул билан энг каммида 85—90 фоиз натижа қайд этилади.

Homework (уйга вазифа):

1. Алифбо ҳарфларини бир-бирига кўрсатиб, юқоридагидек ранги билан айтиш уйинини уйнаш.

2. Ҳар бир рангни ҳарфлаб айтишни машқ қилиш.

Айтиш ҳозик, уйга бериладиган вазифалар самараси бевосита ота-оналарга ҳам боғлиқ. Улар фарзандининг ўқиши билан алоҳида шуғулланиб, қийналган жойида кўмаклашиб юборишса, натижа кутилганидан ҳам юқори бўлади.

Шохрух ВОҚҚОСОВ,
Дўстлик туманидаги
1-умумтаълим мактабининг
инглиз тили фани
ўқитувчиси

ОИЛА+МАҲАЛЛА+ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ

Ҳамкорликни қўллаб-қувватлаш зарур

— Бола тарбиясига салбий таъсир этадиган омилларни санаб ўтсак.
— Ҳаддан ташқари эркалатиш ва талтайтириш.
— Болани назоратсиз қолдириш.
— Интернет, мобил алоқа воситаларидан ўринсиз фойдаланиш.
— Ота-оналарнинг таълим муассасалари, маҳалла билан ҳамкорлик ўрнатмаслиги.
— Барчангизнинг фикрингиз тўғри, бу муаммоларнинг ечими эса ўз қўлимизда, — дея маърузасини давом эттирди Республика болалар кутубхонасида бўлиб ўтган ўқув-семинарда «Маҳалла» хайрия жамоат фонди бошқаруви раиси ўринбосари Гавҳар Алимова.

Дарҳақиқат, кенг jamoatchilik oila institutining маҳалла ва таълим муассасаси билан ҳамкорлик қилишнинг маъқуллайди, қўллаб-қувватлайди. Уч томонлама ўрнатилган мустаҳкам ҳамкорлик қўлланган натижага бериши шубҳасиз. Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 19 июнда қабул қилинган «Баркамол авлодни тарбиялашда оила институти ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг таълим муассасалари билан ўзаро ҳамкорлигини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори бу борадаги ишларни муайян тизимга солишда дастуриламал бўлмоқда. Ушбу қарор ижросини таъминлаш юзасидан «Оила+маҳалла+таълим муассасаси» ҳамкорлик механизмининг кучайтириш бўйича чора-тадбирлар мажмуаси тасдиқланиб, Халқ таълими вазирлиги ҳузурида жамоат кенгаши фаолияти йўлга қўйилди. Барча таълим муассасалари ҳудудий фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари ҳамда ота-оналар билан амалий алоқа ўрнатилган, вояга етмаганлар таълим-тарбиясида муваффақиятга эришишлари исботланмоқда.

Семинарда сўзга чиққан Ўрта махсус, касб-хўна таълими маркази бўлим бошлиғи Шамсиддин Жумаев ўрта бўғинга жалб қилинган ўқувчилар билан иш олиб боришда коллеж ёки лицей таъмуриятига тўқинлик қилаётган омилларга тўхталди ўтди:

— Маълуматимизда 1554та ўрта махсус, касб-

хўна таълими маскани фаолият кўрсатади. 1 миллион 600 минг нафар ўқувчига турли йўналишларда билим ва касбий малака берилмоқда. Албатта, ҳар бир боланинг ота-онаси, яшайдиган маҳалласи билан ҳамкорлик қилиш таълим даргоҳлари раҳбариятига ҳам, мураббийларга ҳам қийинчилик туғдиради. Ваҳоланки, коллеж ёки лицейда ўқийётган ўсмир энг нозик даврини бошдан кечириётганини инobatта оладиган бўлсак, ота-она-

Seminar

лар ҳам, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари вакиллари ҳам ўрта бўғинда ўқийётган ўғил-қизларимиз тақдирини билан жиддий шуғулланишлари керак. Бухоро вилояти ўрта махсус, касб-хўна таълими даргоҳларида боланинг бугунги дарсдаги иштироки, фаолиги ёки аксинча, нозик хатти-ҳаракати тўғрисида ота-онанинг мобил телефонида SMS юборилади. Бунинг ўқитган оила бошлиқларида таълим масканига келиш, боласининг ютуғи ёки хато-камчилигини куриш истаги пайдо бўлади. Ушбу тажриба ота-оналарнинг коллеж ёки лицей билан алоқа ўрнатишида ўзини оқлайётгани учун бошқа вилоятларда ҳам жорий этиш режалаштирилмоқда.

Семинарда тақдир қилинган ҳудудий давлат педагогика ҳамда педагог ҳодимлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш институтлари вакиллари, Тошкент шаҳридаги умумтаълим мактаблари директорларининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосарлари, мутахассислар ҳамкорлик механизмининг янада тақомиллаштириш юзасидан ўзаро фикр алмашди.

Хулқар ТҲИМАНОВА,
«Ma'rifat» мухбири
Владимир ГРАНКИН олган сурат.

Tadbir

Атрофингда фаолиятингни кузатиб, хато камчиликларининг англатиб турувчи инсонларнинг борлиги катта саодатдир. Эндигина камолот пиллапоёси томон қадам ташлаётган ёшларни муваффақиятлар сир-синаотидан воқиф этиб, ортидан эргаштирувчи устозларнинг бағрикенглиги катта аҳамият касб этади. Р.Глиэр номидаги республика ихтисослаштирилган академик лицейида бўлиб ўтган «Авлодлар учрашганда» дея номланган концерт дастурида шундай уйлар хаёлдан кечди.

Республика ва халқаро танловлар совриндорлари «Сўғдиёна» ўзбек халқ чолғулари оркестри йигирма йилдан ошибдики, миллий соҳаримизда дунё халқлари қўйларини ижро этиб, жаҳон сахналарида ўзбек маданияти ва санъатини муносиб тарғиб ва тараннум этиб келмоқда. Шуниси эътиборлики, ушбу жамоа вакиллари кўпчилиги пойтахтимиздаги Р.Глиэр номидаги республика ихтисослаштирилган мусика академик лицейининг собиқ ўқувчиларидир. Улар мазкур билим масканида олган билимлари, кўникмаларини бойитиб, бугун профессионал со-

АВЛОДЛАР БИР САҲНАДА УЧРАШДИЛАР

зандалар қаторида миллий санъатимиз ривожга ҳисса қўшиб келишмоқда. Тадбирда Воҳиджон Яхшибоев, Бехзод Тўраев, Дилшод Мелибоев, Орзу Сафаров сингари мусика илмининг илк сабоқларини шу лицейда олиб, бугун «Сўғдиёна»да самарали фаолият юритаётган, айна пайтда мазкур илм даргоҳида ўқиш баробарида республика ва халқаро танловларда совриндор бўлаётган ёшлар бир саҳнада учрашди. Оркестр ижросида Мустафо Бафоев ва Дони Зокиров асарлари асосидаги «Саҳнатнома»ни тинглаб, гўзал диёримизнинг жаннатмакон боғу роғларини кезгандек, «Тўйлар муборак», «Ёр-ёр», «Мафтунингман» сингари ўзбек киноси хазинасидан ўрин олган фильмлардаги дилтортар оҳангларга ошно бўлгандек бўласиз. Лицей ўқувчиси Асрор Асқоровнинг қашқар рубоидига «Қўналар» сизни байрам либосидаги азим Тошкентнинг файзли йўллари сари етаклайди. Устоз ва шоғирдлар галма-галига «Танго», «Тўфон», «Фотима», «Шимол юлдузи шуъласи» сингари жаҳон композиторларининг мураккаб асарларини доира, най, дутор, танбур, ғижжак каби миллий чолғуларимиз жўрлигида ижро этдилар.

— Бундай дастурлар орқали ёшларга саҳна маданияти, чолғуларга муносабат, томошабинларга ҳурмат, касбга садоқат сабоқларини бериб борамиш, ижроларида айрим бўшлиқлар, камчиликлар бўлса тўлдиришга, тузатишга ҳаракат қиламиз, — деди оркестрнинг бадий раҳбари ва дирижёри, Ўзбекистон санъат арбоби Фируза Абдурахимова. — Нафақат саҳнадаги, балки томошабинлар қаторидан ўрин олган ўқувчилар ҳам концерт тингаш баробарида ижро услублари, саҳна одобини, кийимини, жамоада бир-бирини тушуниш маданиятини ўрганиб қарашларини бойитиб боришади.

Ойбуви ОЧИЛОВА

Хисор, Қоратепа тоғларидан туриб олтин воҳанинг тунги тароватини кузатган-мисиз? Агар шундай имкониятга эга бўлсангиз, она диёримизнинг бир бўлаги — Қашқадарёни бор бўй-баста билан кўрасиз. Ранго-ранг чироқлари товланаётган шаҳару қишлоқларимиз нақадар гўзал. Бир бутун юрт қафтидаги маржондек кўз ўнгингизда намоён бўлади. Шундоққина оёғингиз остида Китоб, Шаҳрисабз, Яққабоннинг милтиллаган чироқлари кўр ташласа, сал нарироқда Қамаш, Нишон ва Қаршининг хилма-хил чироқлар уммони жимирлаши кўзингизни қамаштиради. Таллимаржон ГРЭСи, "Шўртангазкимё" мажмуаси чироқлари зангорилиги билан алоҳида ажралиб турса, Дехқонобод-Одамтошота телеминорасининг қизил чироқлари тонг юлдузи мисол порлайди. Айниқса, хув Фузор кенгликларида чўпон ёққан гулхандек липиллаётган "Шўртангаз" унитар шўба корхонасининг зангори олови жозибасини айтмайсизми?

Қарши — Термиз автомагистрал йўлининг шундоққина биқинида "Шўртангаз" унитар шўба корхонаси жойлашган. Катта йўлдан ўтиб қайтаётганлар нафақат мамлакатимизда, қолаверса, Марказий Осиёда ягона бўлган ушбу гигант корхонанинг маҳобатли иморатлари-ю, замонавий қурилмаларига боқиб ҳайратланмасдан иложи йўқ. Ва шунда беихтиёр фарзандлари ана шундай йирик корхоналарда ишлашини ҳавас қилмаган ота-она ораимизда топилмаса керак.

Иброҳимжон неча бор катта йўлдан ўтмасин ёки олисдан заводнинг кўкка бўй чўзган темир қувурларидан ҳил олиб ёниб турган зангори оловни томоша қилмасин, ҳар сафар юраги бир ниятни такрор-такрор тугиб, "Келажакда, албатта, шу корхонада ишлайман", дер эди. Ўлғайгани сайин орзулари ҳам юксалиб борди. Фузор нефть ва газ саноати касб-хунар коллежининг Нефть ва газ қудуқларини синаш техниги йўналишини тамомлаган, болалигидаги орзулари тўлалигича рўёбга чиқди. У бугун "Шўртангаз" унитар шўба корхонасининг механика цехида чилангар бўлиб меҳнат қилмоқда. Ёш мутахассис Иброҳим Пардакуловнинг бугунги кунидан, касби-коридан кўнгли тўқ. Кичик мутахассис сифатида "Устоз-шогирд" анъаналари асосида устозларидан чилангарлик сир-асрорларини чуқур ўрганмоқда.

— Биз битирувчилар давлат имтиҳони ва битирув-малакавий ишлар ҳимоясини имтиҳон комиссияси раси, "Шўртангаз" корхонасининг газдан пропан-бутан аралашмасини ажратиб олиш цехи мутахассиси Тўлқун Бўриев ҳамда корхона ишлаб чиқариш диспетчерлик хизмати бошлиги ўринбосари Азиз Дўстов раҳбарлигида амалга оширдик, — дейди Иброҳим Пардакулов. — Корхона мутахассислари зарур кадрларни танлаш учун билим ва салоҳиятимизни чуқур текширувдан ўтказишди. Корхона

УЧ ТОМОНЛАМА ШАРТНОМА

барчага бирдек манфаат келтирмоқда

учун яхши кадрларни танлаш асносида, коллежда тайёрланган мутахассис салоҳиятига қараб, ўқитувчилар меҳнатига ҳам баҳо берилди. Корхонага амалиётга келганимда анча ҳайратланган эдим. Бу ерда замонавий ва мураккаб дастгоҳларни ишлатиш сир-асрорини ўрганиб, малака ва кўникма орттирдим. Бугун ўрганганларим меҳнат фойлиятимда қўл келмоқда.

Фарид Йўлдошев, Анвар Тошмаматов, Умрзоқ Худойбердиев, Юсуф Шавкатов, Махлиё Тошмуродова, Содиқ Бозоров каби 43 нафар коллеж битирувчиси ҳам тенгдоши Иброҳим Пардакулов қатори мазкур корхонада ўз мутахассислиги бўйича иш бошлади. Уларнинг ушбу гигант корхонага ишга жойлашишида уч томонлама шартнома муҳим аҳамият касб этди.

Кичик мутахассисларни ишга жойлаштириш кўп жihatдан меҳнат бозорини чуқур ўрганишга боғлиқ. Бугун коллежда нефть ва газ қудуқларини синаш техниги, нефть ва газни ташиш ва сақлаш қурилмалари техник-механиги, нефть ва газни қайта ишлаш машина ва жиҳозлари механиги, нефть ва газга кимёвий ишлов бериш ва қайта ишлаш техник-технологии, кимёвий ишлаб чиқариш ва технологи-яси техник-технологии, кимёвий ишлаб чиқариш машина ва жиҳозларига хизмат кўрсатиш ва ишлатиш механиги, компьютер ва компьютер тизимларини соzлаш ва таъмирлаш техниги, тиббиёт аппаратларини ўрнатиш, таъмирлаш ва хизмат кўрсатиш техниги, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш каби йўналишларда кичик мутахассислар тай-

ёрланмоқда. Битирувчиларни иш билан таъминлаш мақсадида "Шўртангаз" УШК, "Шўртангазкимё" мажмуаси, "Хисоролтинефтьгаз-қидирув" экспедицияси, туман халқ таълими муассасаларини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими, тумандаги 2532-автоматлашма, «Фузор телеком» идораси, «Фузор электр тармоқлари» ОАЖ, туман марказий шифохонаси, фермер хўжаликлари ҳамда хусусий ишлаб чиқариш корхоналари билан шартномалар тузилган.

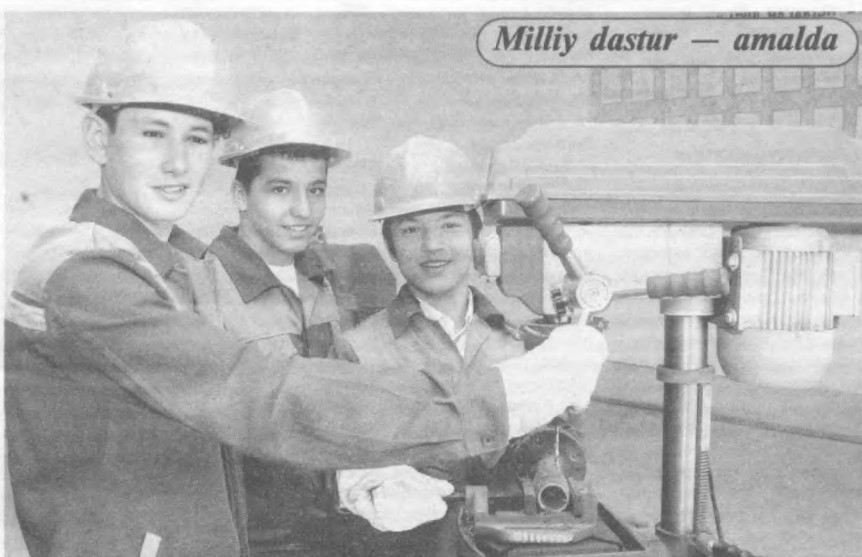
— Коллежимиз "Ўзбекнефтьгаз" миллий холдинг компанияси тизимидаги нефть, газ ва кимё саноати корхоналарига кичик мутахассислар тайёрлашга мўлжалланган, — дейди коллеж директорининг касбий таълим бўйича ўринбосари Болта Авлоқулов. — Жорий йилда коллежни тамомлаган 460 нафар битирувчининг 44 нафари бириктирилган корхона, яъни "Шўртангаз" УШКга, 317 нафари бошқа корхона ва ташкилотларга ишга жойлаштирилди. Улардан 167 нафари ўз мутахассисликлари бўйича ишламоқда. 14 нафар битирувчи эса олий ўқув юртидаги ўқиниш давом эттирмоқда. Битирувчиларнинг ишга жойлашувида уч томонлама шартномаларнинг аҳамияти катта бўлаяпти. Илгарилари ота-оналар бу борада эътиборсиз бўлишган бўлса, бугунга келиб, уларнинг ўзлари шартнома тузиш бора-сида коллеж раҳбариятига мурожаат қилишмоқда.

— Ўғлимнинг уч томонлама шартномага асосан "Шўртангаз" заводига ишга жойлашганига аввалгига унчалик ишонмаган эдим, — дейди Иброҳим Пардакулов-

нинг отаси Аскар Пардакулов. — Ҳозир у яхшигина маош олмақда. Бундан биз оила аъзолари беҳад хурсандмиз. Шохиди бўлдики, сидқиқидан интилан киши ҳеч қачон кам бўлмас экан. Иброҳимжон тиришқоқ, интилувчан йигит, ўз устида ишладан асло толмайди. Вақт топдим дегунча китоб муталааси билан шуғулланади. Унга завод раҳбарияти олий маълумот олиши учун ҳомийлик ёрдами кўрсатишдан қувончи чексиз. Ўғлим келажакда албатта олий маълумотли, етук кадр бўлиб, ватанимиз иқтисодиётига ўз ҳиссасини қўшишига ишончимиз қомил.

Коллежда барча йўналишлар бўйича тайёрланаётган мутахассислар ўз ўринини топиб бормоқда. Бунинг асосий омиллини таълим муассасида мутахассислик пухта ўргатилаётгани, коллеж зарур жиҳозлар билан таъминлангани ва ўқитувчилар тажрибали ҳамда малакали эканлиги билан изоҳласак тўғри бўлади. Ҳозирги кунда коллежда кимё, физика, биология, география ўқув лаборатория хоналари замонавий жиҳозлар билан тўлиқ таъминланиб, ўқув жараёнларига самарали фойдаланилмоқда. Бундан ташқари, Япония давлати кредити лойиҳаси асосида автомобилларга техник хизмат кўрсатиш устaxonасига замонавий токарлик ҳамда чилангарлик дастгоҳлари ўрнатилди. Худди шунингдек, Жанубий Корея давлати кредити лойиҳаси асосида 2та компьютер синфи — 26та замонавий компьютер ва бошқа зарур жиҳозлар, устaxonа эса пайвандлаш ускуналари билан таъминланди. Кол-

Milliy dastur — amalda

лежнинг маънавият ва маърифат хонаси ҳамда ахборот-ресурс маркази компьютерлари интернет тармоғига уланган. Ўқувчилар "ZiyoNET"дан унумли фойдаланишмоқда.

Шу ўринда рақамларга эътибор қаратсак, бу йил вилоятда 130 касб-хунар коллежини 93 мутахассислик бўйича 43819 нафар битирувчи тамомлади. Битирувчиларнинг амалиёт ўташлари ҳамда ишга жойлашишлари бўйича 19 мингдан ортиқ корхона ва ташкилотлар билан уч томонлама шартномалар тузилди. Жумладан, таълим муассасалари билан 6480, иқтисодиёт тармоғидаги ташкилотлар билан 1858, қурилиш корхоналари билан 2012, транспорт корхоналари билан 2348, қишлоқ хўжалиги корхоналари ва фермер хўжаликлари билан 13984, тиббиёт муассасалари билан 4436, хизмат кўрсатиш шохобчалари билан 6984, спорт муассасалари билан 155, саноат корхоналари билан 4518, санъат ва маданият соҳасидаги ташкилотлар билан 489, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ташкилотлар билан 555 нафар битирувчи уч томонлама шартнома тузди. Битирувчиларнинг 34204 нафари ёки 78,1 фоизи бандлиги таъминланди. Шундан 33449 нафари 19135 та корхона ва ташкилот билан тузилган уч томонлама шартномалар асосида ишга жойлашган бўлса, 755 нафари олий ўқув юртидаги ўқиниш давом эттирмоқда. Ишга жойлашганларнинг 21642 нафари бириктирилган корхоналарда, 11807 нафари эса бошқа корхоналарда меҳнат қилапти.

Ҳа, ҳозирда коллежларни тамомлаб, касб-хунарга эга бўлаётган ўғил-қизларимиз "Шўртангаз" каби катта корхоналарда ишлашмоқда. Бу билан улар оила бюджетини яхшилашга, ватанимиз иқтисодиётини мустаҳкамлашга ўз ҳиссаларини қўшишмоқда.

Ўқтам МЕЙЛИЕВ,
"Ma'rifat" мухбири

СЕМИНАР-ТРЕНИНГЛАР

таълим жараёнида самарали усул

Ахборот-коммуникация технологияларининг таълим жараёнига жадал татбиқ этилиши педагогларнинг замон билан ҳамнафас бўлиши ҳамда билим ва дунёқарашларини доимий равишда ошириб боришини таъқозо этади. Дарс ва машғулотларни инновацион технологиялар асосида ташкил этиш бугунги куннинг долзарб вазифасига айланмоқда. Семинар-тренинглар ана шундай усуллардан бири сифатида таълимда кенг қўлланилаётгани фикримиз далилидир.

Ўқувчиларни замонавий билим билан таништириш ва дарс самарадорлигини оширишда ўқитувчи муҳим рол ўйнайди. Шу боис ҳам соҳадаги янгиланган хабардор бўлиш, ўз устида кунт билан ишлаш, ижодкорликка интилиш педагоглар зиммасига катта масъулият юклайди. Малака ошириш жараёнида ўқитувчиларни соҳадаги янгиланган билан таништириш, ноанъанавий усулларда дарс ва машғулотлар ташкил этиш кўникмаларини шакллантиришга алоҳида эътибор бермоқдамиз. Энг асосийси, машғулотлар даврида семинар-тренинглардан фойдаланиш ўқитувчиларнинг касбий маҳоратини оширишга ёрдам бермоқда.

Таълим муассасалари рейтингини белгилашда — билимлар беллашувининг ўрни ва аҳамияти катта. Яна бир аҳамият томони, билимлар баҳси ўрил-қизилари фаллаштирилади, шу билан бирга, ўқув жараёнини жонлантиради. Шу жиҳат инobatта олиниб, бу борада алоҳида ютуқ ва кўрсаткичларга эри-

шайтган мактабларнинг таърибали ўқитувчилари томонидан институт тингловчилари учун семинар-тренинглар ўтказилиши йўлга қўйилди. Жиззах шаҳридаги 22-ихтисослашган давлат умумтаълим мактабнинг ҳуқуқ фани ўқитувчилари Мазлума Содиқова, Ҳилола Сиддиқова, 3-мактабнинг информатика фани ўқитувчиси Жамол Исоков, Ғаллаорол туманидаги 88-мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Хусния Донёрова, Зомин туманидаги 60-мактабнинг тарих фани ўқитувчиси Гулсара Азимова томонидан ана шундай семинар-тренинглар ташкил этилди. Ўқитувчилар ўз фани йўналишида шогирдларини билимлар беллашувига тайёрлаш борасидаги таърибалирини сўзлаб беришаркан. Баҳс-мунозараларда ўқувчилар билан алоҳида ишлаш, қўшимча адабиётлардан фойдаланиш, тўғрак машғулотлари самарадорлигини ошириш сингари ўқитишнинг ўзига хос усуллари юзасидан фикр алмашинапти. Қизғин мулоқот, баҳс-мунозара тарзида ўтказилган бундай тадбирлар таълим муассасаларида машғулотлар сифати ва савияси ошишига олиб келаяпти.

Таҳлиллар ва кузатувлар асосида билимлар беллашувига энг паст кўрсаткичга эришган мактаблар аниқланиб, уларга методик хизмат

кўрсатиш режа тадбирини ишлаб чиққанмиз. Режа асосида Арнасой, Баҳмал, Ғаллаорол, Зарбдор, Зомин, Пахтакор туманлари мактабларида бўлиб, машғулотларни семинар-тренинг шаклида ўтказдик. Ўқувчилар били-

Malaka oshirish

мидаги бўшлиқларни аниқлаш ва тўлдириш учун нима-ларга эътибор бериш кераклиги институтимиз ўқитувчилари томонидан ойдинлаштириб берилди. Фан ўқитувчилари учун зарур методик маслаҳатлар берилиб, қўшимча адабиётлар ёрдамида уларнинг таъриб ва маҳоратларини оширишга қаратилган тавсиялар ишлаб чиқилди.

Институтимиз жойларда фаолият кўрсатаётган педагогларга ҳар томонлама методик ёрдам кўрсатишга жиддий эътибор бермоқда. «Умумтаълим фанларидан ўқувчилар билимидаги бўшлиқларни аниқлаб, уларни тўлдириш ҳамда дарсларда педагогик технологиялардан фойдаланиш» мавзуси бўйича Пахтакор туманидаги 15-мактабда семинар-тренинг ташкил этилди. Савол-жавоб тарзида ўтказилган тадбирда мактабда тасвирий санъат ва чизмачилик фани йўналишида қилинаётган ишлар атрофида таҳлил этилди. Кузатиш-

лардан чизмачилик фанида деталнинг 3та проекцияси ва яққол тасвири мавзуси бўйича амалий машғулотларнинг кам олиб борилиши, ўқувчиларга етарлича йўналиш берилмаётганлиги аниқланди. Фан ўқитувчиси машғулотлар савиясини оширишга ёрдам берадиган методик тавсиянома, дарс ишланмалари, слайдлар, тестларнинг электрон ва қоғоз вариантлари билан таъминланди.

Муҳими, семинар-тренингда ўқитувчилар дарс ўтишининг илгор усулларидан фойдаланиш, вақтни тўғри тақсимлаш, АКТ ва кўргазмалар куллардан фойдаланиш борасида ўзларини қизиқтирган саволларга тўла жавоб олдилар. Бундай машғулотлар ўқитувчининг ўз фикрини эркин баён этиши, савол-жавоб, баҳс-мунозаранинг жонли тарзда ўтишига имкон яратди. Тингловчилар ўзларини қизиқтирган мавзудай бўйича муаммо қўя олади. Муаммонинг ечимига қаратилган таклиф ва истакларини баён этади. Савол-жавоблар асосида таъриб ва маҳоратини ошириш, янги педагогик технологиялар бора-сидаги тасаввурини бойити-тади.

Шуни ҳисобга олган ҳолда, ўқув даргоҳимиз ташаббуси билан туман ва шаҳар ХТМФМТЭ бўлимларида амалий методик хизмат кўрсатиш қатъий йўлга

қўйилди. Айни пайтда «Дарсларни педагогик технологиялар асосида ташкил этиш усуллари», «Дарсларда ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш афзалликлари», «Умумий ўрта таълимнинг ДТСлари, модернизация қилинган ўқув дастурларини таълим жараёнига татбиқ этиш» каби мавзуларда туманларда доимий равишда семинар-тренинглар ўтказилмоқда. Мулоқотлар, билдирилган фикр-мулоҳазалар бундай машғулотлар катта самара бераётганини кўрсатапти.

Институтимизда барча фанлар кафедраси йўналишида курс тингловчиларига машғулотларни семинар-тренинг усулида ўтказиш режаси мавжуд. Ҳар бир фандан ҳафтада икки соатдан ана шундай машғулот олиб бориш кўзда тутилган. Машғулотлар таърибали ўқитувчилар томонидан ташкил этилади. Курс тингловчилари орасидаги малакали педагоглар томонидан ҳам очик дарслар ўтказишга кенг ўрин берилмоқда. Мақсад — инновацион технологиялар асосида ташкил этилган семинар-тренинглар орқали устоз-мураббиylарнинг касбий маҳоратини ошириш. Зеро, дарс ўтишининг бу каби қўлай ва самарали усули таълим жараёнини бойитишга, ўқувчиларнинг ДТС талабларини бажаришига имкон яратди.

Ақбар СОДИКОВ,
Жиззах ВПҚТМОИнинг
ўқув методик ва илмий
ишлар бўйича проректори,
педагогика фанлари
номзоди, доцент

— Бугун муродбахш чоршанба, «Обод турмуш йили»нинг ўн биринчи ойининг 27-санаси. Чоршанба биз учун омадли, баракали кун саналади. Келинг, шу кундан унумли фойдаланайлик.

Хоразм вилоят педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малака ошириш институтининг «Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари» фани ўқитувчиси Зулфия Якубованинг ҳар бир дарси шу тарзда, кунга берилган таърибдан бошланади. Бу эса, тингловчиларнинг эътироф этишларича, фикрни жамлаш ва хотирани мустаҳкамлашда муҳим аҳамият касб этади. Албатта, устоз тингловчилардан шу кун ҳақидаги фикрларини, «Обод турмуш йили»да амалга оширилаётган ишларга муносабатини сўрашни ҳам унутмайди.

— Миллий маънавиятимизга дахлдор бўлмаган мавзунинг ўзи йўқ, — дейди муаллим. — Авваламбор, диққатимизни оширган ҳолда, ҳар бир нарсасига эътиборли бўлишимиз лозим. Мен бундан малака оширишга келган тингловчиларга кўп бора такорлайман. Ҳар бир мавзун бизни қўршаб турган оламдаги воқеа-ҳодисалар, атрофимизда содир бўлаётган ажиблик ва ёмонликлар билан боғланган ҳолда ёритиб беришга ҳаракат қиламан. Дарслар бевосита ўқитувчилар иштирокида бўлганлиги туфайли, баҳс-мунозараларга, фикр алмашинувларга кўпроқ вақт ажратаман.

«Қадрият биз учун нима?» — аудиторияга савол ташлайди ўқитувчи. Ҳар бир тингловчига ўз фикрини билди-

риш учун имкон беради. Биргаликда миллий ўзлигимизни сақлаб қолишимиз ва ёш авлод қалбига чуқур сингдиришда муҳим аҳамият касб этувчи «қадрият» тушунчасига таъриф берилади. Қадриятларимизни қадрлаш борасида амалга оширилаётган ишлар эътироф этилгани ҳолда, эътибордан четда қолаётган масалалар таҳлил қилинади.

— Ўқитувчи миллат маънавияти учун жавобгар шахс саналади, — дейди Зулфия Якубова. — Шу боис у қайси фандан дарс беришидан қатъи назар, миллий истиқлол ғояси ва маънавият асосларини яхши билиши, уларни ҳар дамда, ҳар қандай даврда тарғиб қилиб бориши лозим. Бунинг учун матбуза ўқиши шарт эмас, миллий анъаналаримиз акс этган тадбирлар уюштириш, буюк бобокалонларимиз ҳақида ҳикоялар сўзлаш, ёшларга глобаллашув жараёнида ўзлигимизни сақлаб қолиш ҳақида тушунчалар бериш, ўқитиш ва бошқа услубларни қўллаш мумкин. Муҳими, ҳар қандай фаолият самарали бўлишидир.

Сухбатдошим бир зумга тин олади ва бехосдан менга савол ташлайди: «Қани, бешта ҳарф айтинг-чи». О, Н,

М, Х, С каби ҳарфларни айтаман.

— Ана энди, о ҳарфидан бошла-нувчи бешта сўз айтинг.

Албатта, биринчи навбатда «она» ҳаёлимга келади. Сухбатдошим энди шу сўзга таъриф беришимни сўрайди.

Зулфия опа дарс жараёнида ҳам шундай усуллардан кенг ва самарали фойдаланиб келмоқда. Ундан сабоқ олган ўқитувчиларнинг кўпчилиги, бу усулдан ўз дарсларида кенг фойдаланишгаётгани, бу ўқувчилар дунёқарашини кенгайтиришда, фикрлаш қобилиятини мустаҳкамлашда муҳим аҳамият касб этаётганини айтишган.

— Ўқувчиларни «оммавий маданият» таъсиридан, турли диний оқимларга қўшилиб кетишдан сақлаб қолишда тўғри фикрлашга ўргатишнинг аҳамияти катта, — дейди ҳам-сухбатим.

Эътиборли бўлиш, тўғри фикрлаш, вазиятни ҳар доим тўғри англашга ва баҳолашга интилиш... буларни Зулфия опа устози Эркин Самандардан ўрганган. Ўрта мактабни тамомлаб, «Хоразм ҳақиқати» газетаси таҳририятида бош муҳаррир котибаси бўлиб иш бошла-

ган Зулфияга отаси «Сени жуда улкан мактабга бердик, шу муқаддас даргоҳда, ижодкор инсоннинг қўл остида ишлаш шарафлигини ҳар доим ёдингда тут, ҳар кунни камида битта сабоқ ол», деб таъкидлагани. Зулфия худди шундай қилди. Тошкент давлат университетидида таҳсил олган чоғлари ҳам, Урганч давлат университетидида сабоқ берган пайтлари ҳам ҳар бир кундан, ҳар бир суҳбатдошдан янги сабоқ олиш доимий одатига айланди. Бутун олган сабоқларини устоз-муаллимлар билан ўртоқлашмоқда. Интилиш-изланишдан чарчамаганлиги, билим олиш ва илм улаштириш фарзу қарз деб билганлиги туфайли Зулфия Якубова ёш бўлишига қарамай, кўпларнинг сеvimли устозига айлан-ди. Тингловчилар уни «устозлар усто-зи» деб таърифлашга муболага эмас. Зеро, «миллийлик», «истиқлол», «маънавий мерос», «авлодлар олдидаги қарз» каби тушунчаларни кунига ўнлаб маротаба тилга олувчи, ҳар сафар қалбининг туб-тубидан ҳис қилувчи ва ўзгаларни ҳам шунга ундовчи муаллимага устозлик жуда ярашган. Ўқитувчи дарсларга сизмаган фикрларини, маҳаллий ва республика матбуотида мунтазам эълон қили-ниб келатган мақолаларида акс эт-тиради, миллий истиқлол ғоясини тар-ғиб этишдан чарчамайди, аксинча, ана шундай улуг ва савобли фаолият билан шуғулланаётганидан ҳар доим қалбида гурур туюди.

Муҳаббат Тўрабоева

ҲАР КУНИМИЗ БИР САБОҚ

Ustoznoma

Кўнгирак чалиниб, дарс бошланди. Ҳукувчи болаларга юзланиб, «Мана, мактабни ҳам тугатай деб қолдиларингиз. Сизлар энди касб-хунар коллежлари ва лицейларда билим олишни давом эттирасизлар. Қани, ким қаерга ҳужжат топширмакчи?» дея бир чеккадан сўрай бошлади. Ҳамма режалари ҳақида гапирди.

— Хўш, сен қаерга ҳужжат топширмакчисан? — дея сўраб қолди ҳукувчи охириги партада жимгина ўтирган Алишердан.

— Мен техника коллежига кирмоқчиман, — деди уялиқираб Алишер.

— Ҳ-ҳ, жуда осмонни кўзлаб

тихонларига жиддий тайёрланди. Чин дилдан хоҳлагани учунми, дарсларни жуда яхши ўзлаштирди. Вақт ўтиб, имтиҳон куни ҳам етиб келди. Алишер ўзи учун катта синовдан яхши ўтиб, ҳужжатларини танлаган касб-хунар коллежига топширди...

Алишер ўзида йўқ хурсанд. Кўчада учраган таниш-билишларидан «Ўқишга кирдим», деб суюнчи olayпти. Мактаб ёнидан ўтаётганда кимдир «Алишер», деб чақириб қолди. Ўгирилиб қараса, мактабда

Qissadan hissa

“ИШОНЧСИЗЛИК” МЕВАСИ

юборибсан-ку! Ўзинг копток тепишдан бошқа нарсани билмайсан, яна айтаётган гапингни кара, ҳукувчининг кинояли кўзларидан сўнг синфда кулги кўтарилди.

Бундан Алишернинг хаҳли чиқди.

— Ҳамма гап мақсадга эришиш учун курашишда домла, — Алишернинг кўзлари бир нуқтага тикилди.

Уйга келгач, бўлиб ўтган воқеаларни эслаб, юраги сиқилди. «Наҳотки ҳаммамнинг кўлидан келган ишни мен қилолмасам?! Бошқалардан кам жойим бўлмаса: оёқ-қўлим бут, ақлим жойида... Йўқ, мен ҳам эсплайман»

Унинг хаҳлини отаси бўлди:

— Ха, ўғлим, шаштинг тасроқ?

Алишер бўлган воқеани айтиб бергач, отаси жиддий оҳангда гап бошлади:

— Бу ҳаётда мақсаднинг борлиги яхши, бироқ унга етишишга интилиш муҳим.

Алишер мактабдаги битирув им-

«Сендан ҳеч ким чиқмайди», дея изза қилган ўша ҳукувчиси.

— Табриклайман, ўқишга кирибсан, мен сенга ишонардим!

Бу ҳушомадгўйликдан Алишер ажабланди.

— Сиз аввал бошқача гап айтгандингиз...

Собиқ ҳукувчи гина-кудратини ҳукувчисидан яширмади. Устоз бепарвогина кулди.

— Тўғри, сенга бошқа гап айтгандим. Аммо мен сенинг келажагингни ўйлаб шундай қилганман.

— Қандай қилиб? — дея ҳайратланди Алишер.

— Агар ўша пайтда аччиқ гапирмаганимда, сен бепарво юраверардинг. Орзунг хаҳлигича қолаверарди. Устозларнинг вазифаси шо-гирдларни қайси йўл билан бўлсада, ўз мақсади томон руҳлантиришдир. Баъзан салбий роль ўйнашимизга ҳам тўғри келади ўғлим!

Фурқат АЛИМАРДОНОВ,

ЎЗДСМИ талабаси

ҚЎШИМЧА ДАРС

Ҳукувчимиз Венера опа (биз уларнинг исмига «опа» сўзини ҳам қўшиб олганмиз) барча ўзлаштиришга қийналаётган талабалар учун қўшимча дарс ўтишини эълон қилди. Хурсанд бўлдим, чунки бу аёлнинг сабоқлари менга ёқади. Мактабда ҳам, лицейда ҳам рус тилини тўлиқ ўзлаштира олмаганман. Қўшимча дарсларга ҳам борганман, бироқ...

Университетга кириш учун ҳам ҳар бир фандан репетиторлар-

га фалон минг сўм билан тайёргарлик кўрганман. Ҳатто биринчи синфда ўқийдиган синглим учун ҳам алоҳида машғулотлар учун кунлик тўлов берардик. Шунинг учун бўлса керак, Венера опанинг қўшимча дарси учун ҳам ўзимча пул ажратиб қўйгандим. Отамда бундай фойдали харажатлар учун пул доимо тайёр туради.

Илк дарс жуда қизиқarli ўтди. Машғулот тугагандан сўнг маълум бўлдики, барча та-

лабалар менга ўхшаб пул олиб келган экан. Лекин Венера опа қийнала-қийнала «Бу тўғра, азизларим. Кизикканларинглар мен учун катта бахт. Аввало, сизлар фанни яхши билинглар», деди. Мен ҳайратда қолдим. Шунча илтимос қилсак ҳам, Венера опа пулимизни олмади. Шунда тушуниб етдимки, баъзи инсонлар учун ўз касбига фидойилик кўп нарсадан устун туради.

Ҳамида УСМОНОВА

Ўзбекистон Бадиий академияси Тошкент Фотосуратлар уйида Сарвар ЎРМОҢОВ (ЎЗА) олган сурат.

«Faslning eng yaxshi ijodkori»

ОБОДЛИКДАН ИЛҲОМ ОЛГАН КЎНГИЛЛАР

«Обод турмуш йили»нинг тўқин ва фаровон кузини ҳам кўнгиллarda сурур ва соғинч билан кузатдик. Дарҳақиқат, ободлик кўнгилдан бошланади. Шу боис бўлса керак, бу фасл ҳам юртдошларимиз учун самарали ижод палласи бўлди. Газетамизда чоп этилган бир-биридан сара ижод намуналари орасида танлов ғолиблигига даъвогарлик қиладиган мақола-лар, педагог муаллифнинг долзарб чиқишларию самарали методик материаллар жуда кўп эканлиги барчамизни қувонтиради, албатта. «Ma'rifat» газетаси саҳифаларида чоп этилган сара мақолаларнинг ҳаммасини эътироф этган ҳолда, ижодкорларга, фидойи ва ташаббускор муаллимларимизга тахририят жамоаси номидан миннатдорлик билдираимиз.

Марҳамат, «Faslning eng yaxshi ijodkori» аънавий танловининг куз фасли ғолиблари билан танишинг:

Танлов номинациялари номи	Материал номи ва эълон қилинган сана	Муаллиф
Энг яхши мақола	«Тил ва тараққиёт» (2013 йил 30 ноябрь)	Бахтиёр Менглиев
Оригинал бир соатлик дарс	«Феолиқка ундовчи усуллар ўқувчиларнинг мантиқий фикрла-шини ривожлантиради, билимини юксалтиради» (2013 йил 16 ноябрь)	Наргиза Турдиева
Сермазмун саҳифа	«Шаҳмат саҳифаси» (2013 йил 14 сентябрь)	Ҳусан Нишонov
Энг яхши очерк ёки эссе	«Нондан еб кетинг!» (2013 йил 26 октябрь)	Несибели Мамбетирзаева
Педагог-муаллифнинг долзарб материали	«Нотўғри диктант ўқувчини тўғри ёзишга ўргатади» (2013 йил 12 октябрь)	Шодиёр Тўраев

Танловнинг юқорида келтирилган номинацияларида ғолибликни қўлга киритган муаллифлар тахририятнинг фаҳрий ёрлиги ва энг кам иш ҳақининг 3 баравари миқдоридаги мукофот билан тақдирланади.

Қизиқarli интервью, суҳбат	«Баҳшичилик — ўзимиз, ўзлигимиз» (2013 йил 20 ноябрь)	Абдунаби Абдиев
Жозибали сурат	«Билим ва меҳнат камолот йўлидир» (2013 йил 9 ноябрь)	Тоҳир Норкулов
Самарали методик материал	«Сехрли бармоқлар сири ўқувчиларга қарра жадвалини ўргатишнинг содда ва осон усуллари» (2013 йил 25 сентябрь)	Мусалима Абдурахимова
Тарбияга оид амалий таклиф	«Қинғир ишнинг оқибати уни англаб етган бола эгри йўлга кирмайди» (2013 йил 9 октябрь)	Шаҳноза Ақромова
Ўқишли бадиий асар	«Ўғил» (2013 йил 16 ноябрь)	Ойбуви Очилова

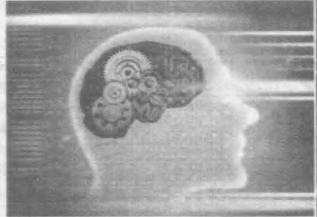
Танловнинг юқорида келтирилган номинацияларида ғолибликни қўлга киритган муаллифлар тахририятнинг фаҳрий ёрлиги ва энг кам иш ҳақининг 2 баравари миқдоридаги мукофот билан тақдирланади.

Воқелиқка муносиб шарҳ	«Сариқ матбуот» эпидемияси» (2013 йил 16 ноябрь)	Зоҳиджон Холов
Ўзига хос янгилик	«Қурама» мамонти 1,6—1,8 миллион йил олдин яшагани тахмин қилинмоқда» (2013 йил 13 ноябрь)	Отабек Отаёров
Талаба-журналистнинг ёрқин публицистик иши	«Телефон учун сотилган китоб» (2013 йил 9 ноябрь)	Иброҳим Жўра
Энг сара таржима материали	«Очқўзлик ботқоғи» (Василий Ян) (2013 йил 13 ноябрь)	Очил Тоҳир
Мазмунли таълимий бошқотирма	«Ҳикматлар — тўғри йўлга етаклар» (2013 йил 20 ноябрь)	Абдуваҳоб Ҳалимов
Ҳозиржавоб муштарий («Акс-садо»)	«Ўзлуқсиз таълимда она тилига доир билимлар узвийлиги» (2013 йил 21 сентябрь)	Башорат Баҳридинова
Энг яхши репортаж	«Эъзоздасиз мудом, устозлар!» (2013 йил 1 октябрь)	Ҳамза Абдуллаев

Танловнинг юқорида келтирилган номинацияларида ғолибликни қўлга киритган муаллифлар тахририятнинг фаҳрий ёрлиги ва энг кам иш ҳақининг 1 баравари миқдоридаги мукофот билан тақдирланади.

XIX asr oxirlarida intellektual meъrlar haqida sўz borganda, aql inson miyasining katta-kichikligiga qaraб ўлчанади, деган нотўғри фикр кенг тарқалганди. Француз психологи Альфред Бине (ақли ноқис болалар учун илк дарсликларни яратган олим) бу қарашнинг асоссиз эканини исботлади. У 1905—1908 йиллар мобайнида интеллектуал параметрлар устида кўплаб тажрибалар олиб бориб, 3 ёшдан 13 ёшгача бўлган болаларнинг фикрлаш, маълумотларни тушуниш ва хотирада сақлаб қолиш қобилиятини синовдан ўтказувчи тестларни тузиб чиқди. Биненинг тест

нисбатини намоён этади. 40та саволдан иборат тестга 30 дақиқада жавоб бериш лозим. Қизиғи шундаки, интеллектуал тест саволлари маълум бир соҳа ёки фан юзасидан бўлмай, балки шахснинг турли ҳолатлар, вазиятларга нисбатан муносабатини очиб беради. Белгиланган вақтдан кейин

лашувига, таназзулига олиб келади. Мазкур омиллар натижасида IQ кўрсаткичи паясайд кетган болаларга жамият учун хатарли, дая қаралади. Педагог ва психолог Артур Женсэнинг «g-фак-

хатдан ота-оналарга боғлиқ. Хўш, IQ кўрсаткичини яхшилаш учун қандай чораларни кўллаш лозим? Бунда кундалиқ ҳаётимизда истеъмоқ қилаётган маҳсулотларимиз ҳам муҳим роль

каби серёғ балиқлар таркибидagi ёғли кислоталар ҳам организмда пайдо бўлган зарарли бирикмаларни йўқотади. Тажрибалар шуни кўрсатадики, ҳеч бўлмаганда, ҳафтадига бир маротаба ушбу балиқлардан истеъмоқ қилиш орқали Альцгеймер касаллигига чалиниш эҳтимолини камайтириш мумкин.

Интеллектни қандай бойитиш мумкин?

Мақсад йўлида зарарли одатлардан сақланиб, оқатланиш рақибига юқорида санаб ўтилган фойдали маҳсулотларни киритиш билан бирга, турли машғулотлар орқали миани ишлатиб туриш лозим бўлади. Бунинг учун куйидаги машқларни мунтазам бажариш тавсия этилади.

Мантиқий ва интеллектуал ўйинлар ақлни чархлаб, фикрни жамлашга ўргатади ва хотирани мустаҳкамлайди. Уларга шахмат, мантиқий бошқотирмалар, хотирани мустаҳкамловчи турли компьютер ўйинлари қиради. Тўғри, ўйин шаклидаги машғулотлар билан шуғулланиш нисбатан осон ва бироз ёқимли, аммо мианинг имкониятларини тўлиқ ишга солиш учун куйидаги усуллардан фойдаланиш ҳам ўта зарур.

Эрталаб бадантарбия билан шуғулланиш миёда қон айланишини яхшилаб, унинг ишлаш самарадорлигини янада оширади. Бадиий асарларни мутолаа қилиш, аниқ фанларни кўн билан ўрганиш ҳам фойдадан холи эмас. Билимларнинг бир томонлама бўлиб қолмаслиги учун имкон қадар кўпроқ фанларни ўзлаштириш лозим. Ҳар бир фан мианинг қайсидир қисмини ишга солади ва ривожлантиради. Масалан, бадиий китобларни мутолаа қилиш ёки хорижий тилларни ўрганиш билим доираси ва дунёқарашнинг кенгайишига хизмат қилса, математикани ўзлаштириш фикрни жамлаш, саволларга тезкор ва аниқ жавоб беришга ёрдам беради. Фойдали билимлар улашувчи интернет сайтларига мурожаат этиш, билимли инсонлар ва иқтидорли ёшлар билан доимий мулоқотда бўлиш, турли касб-хуналар бўйича таълим берувчи ўқув марказларига қатнаш мақсадга мувофиқ. Бундан келиб чиқадики, ақлий салоҳиятни кундан-кунга ошириш учун тинимсиз интилиш зарур.

Мия бизга турли янгиликларни ўзлаштириш, билим ва кўникмаларни эгаллаш, уларни кундалиқ ҳаётда қўллашга имкон беради. Билим олиш, изланиш эса ҳаётнинг асл моҳиятидир. Ўқиб-ўрганганимиз сари янги билимларни ўзлаштиришимиз янада осонлашверади. Билим олиш орқали ахборотни қабул қилиб, уни қайта ишлашга ўрганамиш. Шу йўл билан ақлимизни, хотирамизни мустаҳкамлаб бораверамиз.

Отабек ОТАЁРОВ

АҚЛИЙ САЛОҲИЯТНИ ОШИРИШ СЌРЛАРИ

IQ сўз бирикмаси инглизча (intelligence quotient) интеллектуал коэффициент деган маънони англатиб, махсус тест синовлари орқали кишининг билим доирасини, тезкор фикрлаш даражасини аниқлашга хизмат қилади. Кўплаб ривожланган давлатларда таълим муассасаларидаги махсус гуруҳлар учун иқтидорли ўқувчи-талабаларни саралаб олишда, турли ташилот ва муассасалар эса янги ходимларни ишга қабул қилишда кўпинча IQ тестларидан фойдаланишади.

синовларидан дастлаб француз умумтаълим мактабларида қолоқ, ўзлаштириш паст ўқувчиларни ажратиб олишда фойдаланилди. Кейинчалик немис психолог-файласуфи Уильям Штерн ҳамкасби Альфред Биненинг тадқиқотларини бойитиб, натижаларни янада мустаҳкамлади ва 1912 йили IQ атамасини илк бор амалиётга татбиқ этди.

Энг ишончли тест

Шиддат билан ривожланиб бораётган ҳозирги даврда IQ тестларига бўлган қизиқиш кескин кучайди. Шу боис билим даражасини аниқлаб берувчи кўплаб IQ тестларини уратиш мумкин, аммо уларнинг аксарияти илмий асосланмаган шаклалар асосида тузиб чиқилган. Бундай тест натижалари билимларни ҳар доим ҳам ҳолис баҳолай олмайди. Натижада IQ тестлари ўртасидаги тафовут кўплаб баҳслар ва тортишувларга сабаб бўлади.

Бугунги кунда омма ўртасида энг ишончли ва кўп фойдаланиладиган тест инглиз психологи Айзенк Гансга тегишли. 1950 йили Альфред Бине ва Уильям Штерн қарашлари асосида тузилган ушбу тест синовлари жамоатчилик ўртасида катта муваффақият қозонди. Айни пайтда жаҳоннинг кўплаб ривожланган мамлакатлари, хусусан, АҚШда бу тестдан ўтмай туриб, ишга жойлаштириш тасаввур қилиш мушкул. Айзенк номини олган тест 18 ва ундан катта ёшли кишилар учун мўлжалланиб, 180 баллиқ системада ақлнинг ёшга

чикканлардан ҳар ўн дақиқа учун умумий натижадан энг юқори балнинг 5 фоизи олиб ташланади. Тестда 100—120 балл ўртача кўрсаткич ҳисобланади. Агар сиз 130дан юқори балл олсангиз, ўзингизни ақлли, тўплаган баллингиз 150дан ошса, «ўта ақлли» деб ҳисоблашингиз мумкин. Аммо Айзенк тест синовларидан ўтган кишиларнинг аксарияти ўз натижасидан қониқиб ҳосил қилмайдиган, шу боис улар одатда натижаларни яқинларидан сир туттишади.

Ақлий фаолиятни сусайтирувчи омиллар

«Psychology Today» илмий журналида чоп этилган мақолалардан бирида ақлий фаолиятни сусайтирувчи омиллар ҳақида сўз боради. Маълум бўлишича, таркибидида шаклар ва туз кўп бўлган маҳсулотлар, спиртли ичимликлар, тамаки, гўшт, пиллоқ, музқаймоқ ва товук терисидида учрайдиган тўйинган ёғлар мия фаолиятига салбий таъсир этади. Ҳатто тўйиб оқватланмаслик, сифатсиз ёки нотўғри оқватланиш орқали организмда юзага келади йод танқислиги ҳам IQ даражасини ўртача 12 балга тушириб юбориши мумкин. Шунингдек, атроф-муҳитнинг флосланиши, доимий тушқун кайфияти, керагидан ортиқча телевизор томоша қилиш, ижтимоий тармоқлар орқали соатлаб мулоқотга киришиш ёки компьютер ўйинларига муккасидадан кетиш ҳам мианинг аста-секинлик билан заиф-

ёхуд «билим ўлчагич»нинг яратилиши хусусида

тор» номли китобида, айниқса IQ кўрсаткичи 70—90 балл ораллигиди бўлган болаларда жиноятчиликка мойиллик кучлироқ бўлиши мисоллар орқали исботлаб берилган. IQ кўрсаткичи юқори ўқувчилар эса тенгқурларига нисбатан мактаб дастурларини мукамал ўзлаштириб, ҳаётда ўз йўлини қийинчиликсиз топиб кетади. Агар юқорида санаб ўтилган салбий омиллар вақтида аниқланиб, баргараф этилса, мия фаолияти сусайишининг олди олинади.

Мия фаолиятини яхшиловчи омиллар

Аксарият олимлар инсон ўз миасининг, кўпи билан атиги 10—15 фоизини ишга солади, деган фикрни олға суришади. Аслида мия қобилиятини тўлиқ ишга солашининг имкони борми? Бу савол кўпчилики қизиқтириши табиий. Бунга ҳозирча аниқ бир жавоб топилмаган бўлса-да, олимларнинг инсон интеллектини ошириш борасидаги фикрлари бир-бирини инкор этмайди.

Маълумки, бола миаси 16—18 ёшгача жадал ривожланади, керакли билим ва кўникмаларни яхши ўзлаштиради. Демак, инсон ўз интеллектини оширишга қанча барвақт киришса, муваффақиятларга эришиш имконияти шунча ортади. Ҳозирги кунда боланинг ақлий кўрсаткичларини оширувчи кўплаб манбалар борки, уларни фарзандлар ҳаётга татбиқ этиш кўп жи-

ўйнайди. Даниянинг «Danish National Birth Cohort» ташкilotи томонидан 25446 киши иштирокида ўтказилган тадқиқотлардан маълум бўлишича, ҳомилдорлик даврида балиқ истеъмоқ қилган онадан туғилган болаларнинг ақлий кўрсаткичи нисбатан юқори бўлар экан. Шунингдек, 13 минг нафар бола иштирок этган яна бир сўровномадан икки ёшгача кўрак сути билан озиқланган боланинг IQ даражаси бошланғич синф даврида тенгдошларига нисбатан 7 балга юқори бўлиши аниқланган.

«Psychology Today» илмий журналида чоп этилган мақоллада айтилишича, резавор клюква (қизил, нордон мевали бута) мевасини истеъмоқ қилиш мия фаолиятини яхшилашнинг энг яхши усулидир.

Унинг таркибида б и д а юрак ва мия учун зарарли кислоталарнинг парчаловчи антиоксидантлар мавжуд. Қорағат меваси таркибидида антиоксидантлар микдори бироз кам бўлишига қарамай, фойдалилиги жиҳатдан клюкнадан қолишмайди. Қолаверса, унинг таркибидида кўриш қобилиятини яхшиловчи фойдали микроэлементлар мавжуд. Кейинги ўринларни йирик баргли лавлаги ҳамда қарам маҳсулотлари эгаллайди. Ушбу сабзавотлар Альцгеймер касаллигини юзага келтирувчи ва мианинг эслаб қолиш, фикрлаш, диққатни жамлаш каби хусусиятларини сусайтирувчи ферментларни парчалайди. Лосось, сардини, сельдь, тунец, форель ва скумбрия

ГЎЗАЛЛИК ВА НАФОСАТ БАҲСИ

Xotin-qizlar sporti

Мамлакатимизда болалар спортини ривожлантиришга берилган юксак эътибор натижасида бугун иктидорли ёш спортчиларимиз ҳам жаҳон миқёсларида ўз куч ва салоҳиятини намойиш этиб, совриндорлар қаторидан ўрин эгалламоқда. Айниқса, миллий давомчилари бўлмиш хотин-қизларимизнинг спорт билан мунтазам шуғулланишлари учун етарли шарт-шароит яратилгани соғлом турмуш тарзининг қарор топиши ҳамда репродуктив саломатлигини таъминлашга хизмат қилмоқда.

Айни рақамларга мурожаат қиладиган бўлсак, айни пайтда замонавий спорт инвентарлари билан жиҳозланган спорт иншоотларида мунтазам шуғулланаётган қизларимиз сони 3 миллион нафардан зиёдни ташкил этмоқда. Бу борада Ўзбекистон хотин-қизлар қўмитаси ҳамда Гимнастика федерациясининг ўзаро ҳамкорликда амалга ошираётган спорт тадбирлари, мусобақалари ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ана шундай қизгин турнирлардан бири «Ўзбекистон» спорт мажмуасида икки кун давомида Хотин-қизлар қўмитаси, Гимнастика федерацияси, Маданият ва спорт ишлари

вазирлиги, Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси ҳамкорлигида «Гимнастика — барча учун» шiori остида анъанавий аёллар спорт мусобақасининг республика босқичи бўлиб ўтди. Унда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридан жами 500 нафар хотин-қиз қатнашди. Ушбу спорт мусобақаси 4 ёшдан 75 ёшгача бўлган иштирокчиларни камраб олгани билан ҳам эътиборга молик.

Мусобақа регламентига кўра, бир-биридан мафтункор, жозибали композицияли рақслар намойиш этилди. Ранг-баранг жисмоний ҳаракатлар томошабинларда илқ

таассурот қолдирди. Мусобақада уй бекалари, корхона ва ташкилот ходимлари голиблик учун куч синашиш асосида дўстлашиб ҳам олишди. Зеро, соғлом турмуш тарзининг негизини аҳиллик, бирдамлик ташкил этади. Ҳамжиҳат жамиятда камол топаётган ёш авлод эса маънан соғлом бўлиб улғаяди.

— Мамлакатимизда аёллар, хусусан, қизларни спортга кенг жалб этишга катта эътибор қаратилмоқда, — деди Хотин қизлар қўмитаси вакили Нилуфар Тожибоева. — 2014 йилнинг «Соғлом бола йили» деб эълон қилингани эса олдимизга қўйилган вазифаларга янада масъулият билан ёндашишни талаб этади. Келажагимиз эгалари бўлган ёш авлодни ватанпарвар, касбу кори ва оиласига садоқатли, миллий қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялашдек шарафли вазифаларимиз салмоғи ҳам ўз-ўзидан ортади.

Бугунги мусобақа эса қизлар спортини ривожлантириш, улар қалбидан спортга меҳр уйғотишдек эзгу ниятга йўналтирилган. Айниқса, бадий гимнастика болажонлар шуурига беғубор орзулар жойлаб, спортни севишга ундайди. Шу мақсадда шахару қишлоқларида қизлар иштирокида турли спорт фестиваллари ташкил этилмоқда. Жумладан, «Отан, онам ва мен — спортчилар оиласи» оилавий мусобақаси, вазирликлараро «Соғлом аёл — соғлом жамият» спорт тадбирлари ўтказилмоқда. Жорий йилда саралаш баҳсларида энг яхши натижа қайд этган гимнастикачи хотин-қизлар мусобақасининг ҳал қилувчи босқичига йўлланма олишди.

Ажойиб рақсларга ҳамоханг шўх ва жўшқин мусиқа садоқатли ҳар қандай инсонга ўзгача кайфият улашади. Катта ёшли аёллар ҳам мусобақада фаол қатнашиб, «Бувихонлар», «Бахтимиз ҳаракатда» композициялари билан жисмонан тетик, руҳан кучли эканлигини намойиш этишди.

— Ҳар қандай ёшда ҳам спорт билан шуғулланиш, жисмоний машқлар бажариш мумкин экан, — деди Қашқадарё вилояти Косон туманидаги Гувалак қишлоғида яшовчи 80 ёшли мусобақа қатнашчиси Кумрихон Абдуллаева. — Мана, мен бунга гувоҳман. Қизларим қишлоғимиздаги 49-болалар ва ўсмирлар спорт мактабидида бадий гимнастика билан шуғулланишади. Тўғрақ машғулотларига 4 ёшдан 12 ёшгача бўлган 50 нафар қиз жалб қилинган. Ушбу мусобақада икки йилдан буён муваффақиятли иштирок этиб келаямиз, Гимнастика, энг аввало, болаларнинг саломатлигини мустаҳкамлашга хиз-

мат қилади, ҳаётга бўлган иштиёқ ва интилишини оширади.

Фарғоналик 20 нафар гимнастикачи қиз иштирокидаги «Фаришталар» композицияси ҳам кўпчиликда илқ таассурот қолдирди. Қорақалпоғистон Республикаси ва Жиззах вилояти гимнастикачиларининг дилбар рақслари ҳам ажралиб турди.

Шундай қилиб, «Гимнастика — барча учун» анъанавий мусобақасининг голиб ва совриндорлари аниқланди. Унга кўра, «Олтин кубок» Тошкент вилояти Ангрэн туманидан келган «Шамс» гуруҳига насиб этди. Бундан ташқари, «Энг яхши хореография», «Энг яхши динамика», «Энг яхши гимнастика элементлари» каби номинациялар бўйича ҳам голиблар аниқланиб ташкилотчилар томонидан эсдалик совғалари ва дипломлар билан тақдирланди.

Одина КУЛМУРОВА,
ЎзДЖТУ талабаси

ЭНГ КИЧИК КЎП ҲУЖАЙРАЛИ ОРГАНИЗМ

Токио университетининг бир гуруҳ тадқиқотчилари томонидан дунёдаги энг кичик кўп ҳужайрали организм топилади. Микроскопик сув ўсимлиги бўлган ушбу организм чучук сувларда яшайди.

АҚШда чоп этилган «PlosOne» илмий журналида келтирилишича, мазкур сув ўти диаметри 0,01 миллиметр бўлиб, тўртта ҳужайрадан ташкил топган. Мутахассислар дастлаб уни олатадигдек бир ҳужайрали сув ўтларининг жамланмаси, деб ўйлашган. Бироқ изланишлар жараёнида ўсимлиқнинг кўп ҳужайрали, яъни тўртта ҳужайрадан иборат эканлиги маълум бўлди.

Микроскоп орқали қаралганда, сув ўсимлигининг ташқи томони тўрт баргли бедани эслатади. Шу боис ҳам токиолик биологлар унга «сиавасэмо», яъни «бахт келтирувчи сув ўти» деб ном беришди.

Мазкур сув ўсимлиги ўзининг тузилиши ва хусусиятлари билан Ер юзидида илк пайдо бўлган микроорганизмларга жуда яқин. Шу боис ҳам биолог-олимлар «бахт келтирувчи сув ўсимлиги»ни ўрганиш орқали сайёрамизда ҳаётнинг бошланиши ҳақидаги бир қатор саволларга жавоб топилишига умид қилишмоқда.

ОТАНИНГ САЛОМАТЛИГИ ҲАМ МУҲИМ

Барчага маълумки, соғлом болани дунёга келтириш ва воқеа этказишда отанинг саломатлиги муҳим аҳамият касб этади. Шу сабаб ҳам ҳомиладор аёлларнинг овқатланиш рақсонига айниқса катта эътибор қаратилади.

«The Calgary Herald» нашрининг хабар беришича, Макгил университети (Канада) мутахассислари фарзанд қўришга тайёргарлик қўриш жараёнида ота ҳам ўз саломатлигига жиддий аҳамият қаратиши лозимлигини таъкидлашмоқда. Жумладан, бу вақтда бўлгуси оналар организмидида гўшт, сабзавот, мева ва бошқоқли ўсимликлар таркибидида кўп миқдорда учрай-

диган В9 витаминига катта эҳтиёж сезилади. Кемирувчилар устидида ўтказилган тажрибалар жараёнида эса мазкур витамин эркаклар саломатлиги учун ҳам ниҳоятда зарур экани маълум бўлди.

Оталарнинг овқатланиш рақсонидида кам миқдордаги витамин мавжуд таомлар киритилган тақдирда, 4 фоизга яқин туғилажак болаларда туғма умуртқа поғонаси, бош-юз суякларини нуқсонлари, бармоқларнинг кучсиз ривожланиши ва маймоқлик кузатилиши мумкин экан.

Айни пайтда олимлар инсон генига таъсир кўрсатувчи В9 витаминининг айнан қанча миқдорда зарур эканлигини аниқлаш устидида изланишларни давом эттиришмоқда.

УНИВЕРСАЛ ФЛЕШКА ЯРАТИЛДИ

Қўнгина смартфон ва планшетлар олдидидаги флешкаларга «USB On The Go» технологияси орқали махсус ўтказкич ёрдамида уланади. Бироқ бундай ўтказкичлардан тез-тез фойдаланиш ҳам флешка, ҳам USB-портларнинг шиддан чиқишига олиб келар эди.

Айрим ишлаб чиқарувчилар истеъмолчиларнинг ана шундай муаммоларга дуч келмаслиги учун ўз маҳсулотларида USB-портларни жойлаштиришмаслик устидида бош қотираётган бир вақтда «Sony» компанияси томонидан универсал флешка яратилгани маълум қилинди. Ушбу ускунанинг бир томонида анъанавий хотира қурилмасига ўхшаш USB-коннектор мавжуд бўлса, иккинчи томони андройд қурилмаларга уланishi имконини берувчи кичик ҳажмли чиқиб коннектори — micro-USB билан таъминланган.

Мазкур флешкалар орқали катта ҳажмли маълумотлар ёки смартфонлар орқали суратта олинган кўп миқдорда фото ва видео тасвирларни тўғридан-тўғри қўшимча хотира «омборига» жойлаштириш ҳамда кейинчалик осонгина компьютер хотирасига ўтказиш мумкин. Айни пайтда USB-флешкаларнинг 8, 16 ва 32 Гб. ҳажми ишлаб чиқарилиши режалаштирилган.

С.РУСТАМОВ тайёрлади.

• реклама • эълон • реклама

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 23 майдаги «Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетининг фаолиятини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-1971-сонли қарори асосида Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети қошида янги «Чет тиллар бўйича инновацион методларни ривожлантириш Республика илмий-амалий маркази» ташкил этилди.

Университет томонидан ушбу марказ раҳбари ўринбосари лавозимига

ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИЛИНАДИ.

Номзодларга қўйиладиган талаблар ҳақидаги батафсил маълумот университетнинг интернет манзили (<http://www.uzswlu.uz/index.php/uk-ob-yavlaniya-uz>)да берилган.

Мурожаат учун тел: 275-55-44, 230-50-67; факс: 275-77-95;

электрон манзил: hhi@edu.uz, mmuzdjt@mail.uz.

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети университет қошидаги Республика тил ўқитиш маркази директори ўринбосари лавозимига
ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ.

Номзодларга қўйиладиган талаблар ҳақидаги батафсил маълумот университетнинг интернет манзили (<http://www.uzswlu.uz/index.php/uk-ob-yavlaniya-uz>)да берилган.

Мурожаат учун тел: 275-55-44, 230-50-67; факс: 275-77-95;

электрон манзил: hhi@edu.uz, mmuzdjt@mail.uz.

Аҳоли ўртасида учрайдиган энг кўп касалликлардан бири артериал қон босими бўлиб, кузатишларга қараганда, у анча «ёшарган». Бу ҳолат юрак қон томир хасталикларини аниқлаш, ташхисни тўғри белгилаш ва шунга қараб даволаш чоратadbирларини кўришда тиббиёт ходимларига жуда катта масъулият қўйилади. Амалиётда ҳар қандай касаллик ҳам илмий-назарий жиҳатдан ўрганилади, чиқарилган ҳулосага қараб, даволаш чоралари кўрилади. Асаб тизими ва юрак қон томирларида учрайдиган касалликларни даволаш билан узоқ йиллардан бери шуғулланиб келаётган шифокорлардан бири, тиббиёт фанлари доктори, профессор Сайфиддин ЙЎЛДОШЕВ билан гипертония (хафаконлик) касаллигининг келиб чиқиш сабаблари тўғрисидаги намуна эмас, балки беморда кечадиган клиник белгилари ҳамда унга йўлқимаслик чоратadbирлари ҳусусида ҳам суҳбатлашдик.

Salomatlik saboqlari

тинчлантирувчи валериана таблеткаси, пустирик (жадор), шотут дамламаларидан ичиришлари, оёғининг тез қисмига қон босимини пасайтирувчи грелка қўйишлари лозим. Грелканинг суви илқ бўлсин. Бемор ярим ўтирган ҳолатда ётқизилди. Фармадигин малҳамдан 5 томчисини кичик қанд бўлагига томизиб, тил остига қўйиш зарур. Агар қанд топилмаса, суқюқлик тил остига томизилади.

ГИПОТОНИЯ

Артериал қон босимига қарама-қарши бўлган ҳолат — гипотонияни бошдан кечирувчи кишилар ҳам учраб туради. Бунга организмда кўпдан бери давом этаётган умумий касалликлар ёки соғлом турмуш тарзига риоя қилмаслик, зарурий рацондаги озиқ-овқатларни емаслик сабаб бўлиши мумкин. Соғлиқни сақлаш вазирилик қoшидаги тиббиёт-санитария бирлашмасига қарашли 2-марказий поликлиника терапевти Башорат ХОЛМАТОВА гипотонияда рўй берадиган клиник белгилар ва ундан халос бўлиш юзасидан ўз фикр-мулоҳазаларини билдиради:

— Гарчанд қон босимининг меъёридан паст бўлиши хавфли касалликлар рўйхатига кирмаса ҳам, лоқайдикка берилиш керак эмас. Чунки артериал босим 90/60 бўлганда бош оғриги ва айланиши, заифлашиш, тез-тез аччиқланиш, терлаш, юрак уриши, кўкрак қисмида нохушлик сезилади. Юрганда ва дафъатан турганда, тана ҳолати ўзгарган пайтда кўз олдининг тиниши, дармонсизлик кузатилиши қон босимининг тушиб кетганидан далолат. Энаса ва бошнинг чекка соҳасида симиллаган оғриқ, об-ҳаво ўзгарганда метеосезувчанлик, тез чарчаб қолиш, хотира сусайиши, иш қобилиятининг пасайиши, уйку бузилиши кузатила, бу ҳам гипотония симптомларидир. Қон босими меъёридан пастга тушган ҳолатда киши ўзини беҳол ва заиф сезади. Тиббиётда гипотониянинг икки тури фаркланади: **ўткир ва сурункали.**

Ўткир артериал гипотония тўсатдан кўп қон ва суқюқлик йўқотилиши натижасида келиб чиқади. Сурункали артериал гипотония эса организмдаги сурункали вегета қон томир дистансия, доимий чарчоқ, ошқозон-ичак, эндокрин, бўйин остеохондрози касалликлари кечиси билан боғлиқлигини кузатганмиз. Бундан ташқари, «физиологик артериал гипотония» тушунчаси ҳам бор. Спорт билан мунтазам равишда шуғулланувчилар ва ота-онасида гипотония бўлганларга нисбатан ушбу атама кўпдана.

Замонавий тиббиётда қон босимининг тушиб кетишини бартараф этувчи препарат ва дори-дармонлардан кенг фойдаланилади. Халқ табобатида ҳам синалган усулларга мурожаат қилинади. Ҳаммом ёки саунага кириш қон томирларини кенгайтириб, артериал қон босимини нормаллаштиради. Соув ва иссиқ суудан галма-гал (контраст) фойдаланиш, даволовчи су муволажалари, соувқ су билан чайиниш, физioterapevтик усуллар — дарсенвал, бош ва бўйин соҳасини нуқтали уқалаш, гальваниз ток яхши натижа беради.

Бугуналишга киришдан 15 дақиқа аввал юрак қувватини оширувчи дамлама ичиб олиш керак. Уни тайёрлаш усули: 3 литр су олиниб, 1 стакан мармаридул (ландыш) ёки мармарак (шалфей), 1 стакан шакар, 1 чой қошиқ қаймоқ яхшилаб аралаштирилади. Бу малҳам камида икки хафта иссиқ хонага қўйиб, ачитилган бўлиши лозим. Ҳаммомга киришдан аввал бу суқюқликдан ярим стакан ичилса, лоҳаслик, бўшаиш кузатилибди.

Карам, шовул, зубтўрум(подорожник)ни бадан қизигунча, оёқлар эса совиғунча истеъмол қилинса, қон айланиш бирмунча яхшилабди, босим нормаллашади. Халқ табобати аъналарига кўра, кушқўнмас (татарник) гиёҳдан тайёрланган дамлама юрак қисқаришини кучайтириб, меъёрида уришини таъминлайди. Бунинг учун кушқўнмас мева тиқонларидан ажратиб олиниб, толқон холига келтирилади ва устидан қайноқ су су қўйилади. Қунига уч маҳал овқатланишдан 30 дақиқа олдин 1 чой қошиқдан ичилса, тана қуввати ошади, қон босими ҳам меъёрий ҳолга келади. Ёки икки стакан қайноқ сува 2-3 қошиқ кушқўнмас гиёҳдан солиб, термосга дамбаб қўйиш керак. Уни кун бўйи уч маҳал икки-уч хафта мобайнида ичиб турасиз. Бир стакан қаҳва ичган киши қон босимини меъёрлаштириб, бош оғригидан қутулади. Ёки бир бўлак новотни қора чой билан ичган киши куч-қувватга тўлиб, чарчоқларидан халос бўлади, натижада артериал қон босими меъёрига келади.

Эрталабки бадантарбия машқларини доимий бажариб бorgan одамда нафақат гипертония, балки гипотония ҳам кузатилмайди. Машқлар бир маромда, секин бажарилади. Оёқ-қўл ва муқуллар чигилини ёзадиган, қон ва модда алмашинувини яхшилайдиган жисмоний ҳаракатдан сўнг чўмилиш, суяк-бўғимларни уқалаш, нам сочиқ билан баданни қизарғунча артиш энг яхши муолажадир.

Гипертония ва гипотонияга дучор бўлмаслик ҳар бир кишининг ўз қўлида. Бир-бирига зид бўлган ушбу хасталикларга йўлқиканда эса шифокорлар маслаҳат ва йўл-йўриқларига риоя қилиш мақсадга мувофиқдир.

Саҳифани Хулкар ТҲИМАНОВА тайёрлади.

ГИПЕРТОНИЯ

келиб чиқиш сабаблари, клиник белгилари ва профилактикаси қандай?

— Танамизда минглаб қон томирлари мавжуд. Ана шу томир деворларининг қон оқимига нисбатан кўрсатган қаршилиқ кучи нормал қон босимини пайдо қилади. Организмдаги қон томирлари кенгайиб-торайиб турмуш ҳусусиятига эга бўлиб, муҳитга мослашувчан ва ўртача мувозанатда туради. Баъзи оила аъзоларида барча кишиларнинг қон босими пастликка мойил бўлиб, айримларида аксинча, босим юқорикор юриши мумкин. Агар турли таъсирлар натижасида томирларнинг кенгайиши ёки торайиши кузатилса, бундай бузилиш касаллик аломатлари пайдо бўлиши учун шарт-шароит ҳозирлайди. Томир фаолиятидаги бундай ўзгариш фақат бош миёга эмас, асабни кўзғатувчи ички ва ташқи таъсирларга ҳам боғлиқ. Айниқса, бўйрак ва юрак-қон томир касалликлари қон босимининг ўзгаришига сабаб бўлиши мумкин. Гарчанд кишининг турмуши тинч ва осийишта кечаётган бўлса ҳам, қон босими сутка давомида гоҳ кичиб, гоҳ тушиб туради. Айрим кишилар борки, бўлар-бўлмасга жажли чиқади, арзимаган воқеадан фожиа ясади, сиқилади, натижада улар ўз артериал қон босимини ишдан чиқарадилар. Шахсий ҳаётда рўй берган кулфат ва мусбатлар, айрилиқ ва жудодиклар ҳам артериал қон босимини оширади. Одатда куннинг биринчи ярмида қон босими нормага яқин бўлиб, иккинчи ярмида бироз кўтарилади, кечаси яна нормага яқинлашади. Баъзи кишиларда қон босимининг юқори бўлиши наслий характер касб этганига ҳам гувоҳ бўлмайди. Турмушда учрайдиган тасодифий бахтсиз ҳодисалар, қўйди-қиқди жанжаллар, асабийлашиш, жиззакилик, ортиқча вази, спиртли ичимликларни мунтазам равишда ичиш, чекиш, ҳам ҳаракатда бўлиш, шўр ва аччиқ нарсаларни ейиш қон босимини кескин кўтаришини унутмаслик керак.

Тиббиётда гипертония касаллигининг кечиси уч босқичга ажратилади. Дастлабки босқич касаллигининг бошланғич даври бўлиб, бунда артериал қон босимининг кўтарилиши қисқа вақт, дейлик, 1-2 дақиқа давом этади. Бу ҳол, асосан, ҳаяжонланиш таъсирида юзага келади ва кишининг аҳоли тез ўнғиланиб, босим тезда ўз ҳолига қайтади. Иккинчи босқичда касаллик аломатлари турғунроқ бўлиб, махсус даво чоралари қўрилмагунча босим меъёрига тушмайди. Бу даврда беморда гипертоник кризга мойиллик белгилари кузатилади. Учинчи босқич склеротик типда бўлиб,

бўйрак, ўрта мия ва бошқа орган томирларида қайтмас ўзгаришлар юзага келади. Бу эса, биз шифокорлар таъбири билан айтганда, «гипертоник криз», яъни артериал қон босимининг тўсатдан, жуда юқорилаб кетиши, деган маънони аниқлатади. Қон босимини пасайтириш учун ичилаётган дори воситаларини тўсатдан бекор қилиш, дозасини шифокор рухсатисиз қўпайтириш ёки камайитириш тавсия қилинмайди. Шунингдек, об-ҳавонинг ўзгариши, эрта баҳор ва кеч кузда криз ҳолати кўпроқ кузатилади. Айларда кечадиган ҳайз ва климакс даври, эмоционал стресслар (сиқилиш, турли оилавий ташвишлар, гам-қайғу, қўйди-қиқди жанжал ва моҳаролар), танадаги мавжуд ёндош касалликларнинг кўзғалиши (масалан, оёқ оғриши, юрак безовталиги, сурункали ички аъзолар хасталиги), спиртли ичимликларни муттасил истеъмол қилиш криз ҳолатини янада кучайтириши мумкин. Бу ҳолатда бош лўқиллаб оғрийд, кўз юмилса, олдузчалар пайдо бўлади, юрак атрофида оғриқ зўрайди, нафас сиқилади, кўнгил айиниди, бемор қайт қилади, кўз соҳасида кучли оғриқ сезилади.

Касаллик этиологияси ва патогенезида марказий нерв системасининг тез-тез ишдан чиқиши, моддалар алмашинувининг бузилиши, никотиннинг салбий таъсири бўлишини қўпчилиқ билмайди. Буларнинг барчаси мия қорғи хужайраларида турғун қўзғолиш ўчоқларини пайдо қилади. Натижада майда артериалларда вақтинча, кейинчалик доимий спазм пайдо бўлиб, максимал ва минимал артериал қон босими кузатилади. Касаллигининг бошланғич даврида тез ўтиб кетувчи бош оғриғи, бош айланиши, қулоқ шанғиллаши, уйқусизлик, тез чарчаш ва дармонсизлик белгилари сезилади. Кейинчалик юрак қон-томирлар системасида органик ўзгаришлар рўй бериб, артериал босимнинг кўтарилиши турғун характерга эга бўлиб қолади. Босим юқорилашганда бош қаттиқ оғрийд, Чакка, пешона, елка гўё одамнинг ўзиники эмасдек бўлиб қолади. Бурундан қон кетади, кўнгил айиниши кузатилади. Танометр билан ўлчанганда, бемор қон босими 140/80, 150/90, 160/100 ва бундан ҳам юқори бўлиши мумкин.

Илоҳи борица гипертония хасталигига йўлқикан кишилар хонадонидан танометр бўлиши керак. Шифокор келгунча қадар беморнинг аҳолини ўнғилаш учун ён-атрофдагилар

Фармадигин юрак тез урганда, миокард инфарктида, стенокардия хуружи даврида, яъни юрак ва тўш соҳасида оғриқ кузатилад, асло мумкин эмас. Ушбу дорини истеъмол қилишга қарши кўрсатма бўлса, капотрил таблеткасидан бир донасини тил остига қўйиш мумкин. Қон босими тез-тез кўтарилиб турадиган бўлса, шифокор билан маслаҳатлашиш ва ҳар доим қон босимини туширадиган дори воситаларини уйда сақлаш керак. Мумкин қадар қон босимининг кўтарилишига йўл қўймаслик лозим. Шифокор тавсияларини бажаришга одатланган маъқул.

Ҳар бир кишининг ўз кун тартибини тўғри белгилаши гипертония касаллигидан сақланишда энг муҳим шартдир. Эрталабки нонушта, тушлик, кечки овқат рационини тўғри белгилаш, доимий ҳаракатда бўлиш, гарчанд соғлом бўлса ҳам ҳар бир киши мол ёғларидан воз кечиши керак. Ҳар кун мол ва қўй ёғидан, чарви ва думбалардан тайёрланган таомларни истеъмол қилиш қон зарар. Ҳаттоки қарияларимиз дори деб ҳисоблайдиган сигир ёғини меъёридан ортиқ истеъмол қилиш ҳам яхшилиқка олиб келмайди. Устама-устига организмни кучли таомлар билан зўрқитириш модда алмашинувини бузади, танани заҳарлайди. Япониялик олимлар олиб бorgan тадқиқотда шўр таомларни истеъмол қилиш инфаркт ва инсульт касаллигини келтириб чиқариши исботланган, бутун мамлакатда шўр нарсалардан воз кечилган. Улар қунига бор-йўғи 4-6 грамм ош тузини истеъмол қиладилар, холос. Шу сабабли бу мамлакатда гипертоник касалликка чалинган беморлар жуда кам учрайди.

Гипертонияга учраган кишилар меҳнат қилиш, дам олиш, овқатланишда қатъий тартибга риоя қилишлари керак. Қаттиқ босим билан, хоҳ ақлий, хоҳ жисмоний меҳнат бўлсин, ишлаш ярамайди. Бу мия ва танага ортиқча юк тушириб, артериал қон босимини ошириб юборади. Асаб тизимига салбий таъсир этувчи, сиқилишга олиб келувчи гап-сўз, хатти-ҳаракатлардан имкон қадар чекланиш лозим. Очқик ҳавода кўпроқ юриш, 8 соатдан кам бўлмаган уйку тавсия қилинади. Ёғли, калорияга бой, қовурилган, дудланган озиқ-овқат маҳсулотларидан воз кечиб, ёнғил хазм бўладиган ёрмали, парҳезоб таомлар истеъмол қилиш, сабзавот, меваларни мунтазам тановул этиш улар учун фойдалидир.

ШАХМАТ БЎЙИЧА БОЛАЛАР ВА ЎСМИРЛАР ЎРТАСИДАГИ ЖАҲОН ЧЕМПИОНАТИДА ИШТИРОК ЭТАДИГАН ЎЗБЕКИСТОНЛИК ШАХМАТЧИЛАР

8 ЁШГАЧА

Ўғил болалар

1. Жавоҳир Синдор — Тошкент шаҳри Сергел туманидаги 300-мактабнинг 2-синф ўқувчиси.
2. Ислоббек Синдор — Тошкент шаҳри Сергел туманидаги 306-мактабга таълим муассасаси тарбияланувчиси.
3. Акрамхон Муродхон — Тошкент шаҳри Юнусобод туманидаги 302-мактабнинг 2-синф ўқувчиси.
4. Яхёбек Абдуллаев — Андижон вилояти Избоскан туманидаги 27-мактабнинг 2-синф ўқувчиси.

Кизлар

1. Лобар Раҳматжонова — Тошкент шаҳри Сергел туманидаги 301-мактабнинг 3-синф ўқувчиси.

10 ЁШГАЧА

Ўғил болалар

1. Нодирбек Абдусатторов — Тошкент шаҳри Ҳамза туманидаги 152-мактабнинг 3-синф ўқувчиси.
2. Сўҳроб Авалиев — Тошкент шаҳри Юнусобод туманидаги 17-мактабнинг 4-синф ўқувчиси.
3. Сирожиддин Алишеров — Андижон вилояти Асака туманидаги 59-мактабнинг 5-синф ўқувчиси.
4. Жаҳонгир Суннатиллаев — Тошкент шаҳри Ҳамза туманидаги 244-мактабнинг 4-синф ўқувчиси.
5. Жамол Шовдиров — Тошкент шаҳри Юнусобод туманидаги 51-мактабнинг 4-синф ўқувчиси.

Кизлар

1. Дилбар Ҳамроева — Тошкент шаҳри Юнусобод туманидаги 105-мактабнинг 5-синф ўқувчиси.
2. Юлия Хезай — Тошкент шаҳри Юнусобод туманидаги 257-мактабнинг 3-синф ўқувчиси.
3. Лейла Ким — Тошкент шаҳри Миробод туманидаги 110-мактабнинг 4-синф ўқувчиси.

12 ЁШГАЧА

Ўғил болалар

1. Шамсиддин Воҳидов — Тошкент шаҳри Ҳамза туманидаги 307-мактабнинг 5-синф ўқувчиси.
2. Саидқабар Саидалиев — Тошкент шаҳри Миробод туманидаги 218-мактабнинг 6-синф ўқувчиси.
3. Нодирбек Ёқубов — Хоразм вилояти Ҳазорасп туманидаги 5-мактабнинг 6-синф ўқувчиси.

«Ақл-заковат мусобақаси бўлими шахмат бўйича жаҳон чемпиони унвонига эришган 8 яшар Нодирбек Абдусатторовни оласизми ёки 5 яшар — эътибор беринг, 5 яшар — жасэжи ўғлонимиз Ислоббек Синдорнинг Осиё чемпиони деган шарафли номга сазовор бўлганини оласизми, қани айтинг, азиз дўстлар, бундай ютуқлар билан фахрланмасдан, гуруланмасдан бўладими?».

Президент Ислам Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганнинг 21 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги «Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш — ёруғ келажагимизнинг асосий омилidir» деб номланган маърузасидан.

РУСТАМ БОШЛАГАН ЮРИШ

бугун уни ёш шахматчиларимиз давом эттиришмоқда

Шахмат — қадимий, доимо имкониятларга бой ақл-идрок ўйинидир. Инсоният бир неча юз йиллардан буён энг кучли, энг иқтидорли шахмат чемпионларини аниқлаб келмоқда. Улар жаҳон чемпиони дея улуг'ланадилар. Халқаро шахмат федерацияси — FIDE томонидан нафақат катталар, балки ёшлар ўртасида ҳам жаҳон чемпионати ўтказилади ва голиблар аниқланади.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон шахматчилари ватанимиз шарафини муносиб ҳимоя қилиб келишмоқда. 2004 йили Ливия пойтахти Триполи шаҳрида ўтказилган жаҳон чемпионатида гротсмейстер Рустам Қосимжонов барча рақибларини энгиб, Жаҳон чемпиони унвонига сазовор бўлганлиги, қолаверса мамлакатимизда болалар спортга қаратилаётган улкан эътибор ёш шахматчиларимизнинг ўз кучига ишончи ортиб, анги чўққилар сари интилишларига туртки бўлмоқда.

Конституциямиз қабул қилинганнинг 21 йиллиги байрами арафасида биринчи халқаро гротсмейстер қизимиз Нафиса Мўминованинг «Ўзбекистон ифтихори» фахрий унвони билан тақдирлангани ҳам юртимизда шахматга эътибор ортиб бораётганининг ёрқин далилидир.

2005 йили Франциянинг Белфор шаҳрида бўлиб ўтган ёшлар ўртасидаги жаҳон чемпионатида жазззахлик 15 ёшли мактаб ўқувчиси Юлдуз Ҳамроқулова 100дан ортиқ иштирокчилар орасида муносиб баҳс олиб бориб, бронза медалга сазовор бўлганини мураббий сифатида ҳануз ҳаяжон билан эслайман. Йил сайин ёш шахматчиларимизнинг ютуқлари янада кўпайиб бори. Ўтган йили пойтахтимизда ўтказилган жаҳоннинг етакчи 12 гротсмей-

стери иштирокидаги FIDE Гран-при халқаро турнирининг очилиш маросимида FIDE президенти Кирсан Илюмжинов «Энг ёш жаҳон чемпиони Ўзбекистонда яшайди. U — Нодирбек Абдусатторовдир!» дея барчамизни қутлади. Ҳақиқатан ҳам, Гран-при турнири бошланишдан бир неча кун олдин Словениянинг Марибор шаҳрида якунига етган навбатдаги жаҳон чемпионатида 8 ёшли Нодир-

✓ **Болалар ва ўсмирлар ўртасидаги жаҳон чемпионати 1977 йилдан буён ўтказилади.**

✓ **Дастлаб мусобақа 10, 12, 14, 16 ва 18 ёшгача ўғил ва қиз болалар ўртасида ўтказилган. 2006 йилдан бошлаб 8 ёшгача ёш тоифаси ҳам қўшилган.**

✓ **Бу йил жаҳон чемпиони штирокчилари сон рекорд даражасига етди: Ал-Айинг дунёнинг 116 давлатидан 1780 нафар ёш шахматчи ва 1715 нафар уларнинг ота-оналари келиши кутилмоқда.**

бек Абдусатторов 11 имкониятдан 10 очко тўлаб, олтин медалга сазовор бўлган эди. Кўп ўтмай, Эронда бўлиб ўтган Осиё чемпионатида 6 ёшли Ислоббек Синдор Ўзбекистон ёшлар нимааларга қодирлигини яна бир бор намоиш этди: уч йўналиш бўйича ҳам Осиё чемпиони унвонига сазовор бўлди.

Мамлакатимизда эркаклар ва аёллар ўртасида Гран-при турнирлари ташкил этилиши, жаҳон шахмат юлдузларининг юртимизга келиши, ёш шахматчиларимизнинг оламшумул ютуқлари Ўзбекистон шахмати ривожига янги босқинчи бошлаб берди. Узок вилоят ва туманларда ҳам шахматга қизиқиш кучайди. Фарзандларининг ақл-идрок ўйини билан шуғулланишини истаётган ота-оналар сафи ортиб бормоқда.

Аваллари қитъа ва жаҳон миқёсидаги мусобақаларга саноқли ёш шахматчилар борган

бўлишса, ҳозир Ўзбекистон чемпионатида совриндор бўлган ҳар бир ёш шахматчи шундай нуфузли чемпионатларда иштирок этиш истагини билдирмоқда. Жумладан, шу йил 17—29 декабрь кунлари Бирлашган Араб Амирликларининг Ал-Айн шаҳри мезбонлик қиладиган навбатдаги жаҳон чемпионатида ҳар галгидан анча кўп, яъни 31 нафар иқтидорли ёшларимиз иштирок этишди. Асосий таркиб, ёш тоифаларига кўра, 12 кишидан иборат бўлса-да, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳамда Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси кўмагида жаҳон чемпионатида ўз кучини синаб кўришга чоғланганлар сафи ортиб бораётгани мамлакатимизда шахматга, болалар спортига эътибор янада кучайётганидан далолатдир.

Ўзбекистон терма жамоаси таркибидида умидли ёш шахматчилар таллайгина. Жаҳон чемпиони Нодирбек Абдусатторов, Осиё чемпионати совриндорлари Жавоҳир ва Ислоббек Синдорлар, Ортиқ Нигматов, Бразилияда ўтказилган Жаҳон чемпионати совриндори Гулрухбегим Тоҳиржоновлардан умидимиз катта. Асосий таркибдан жой олган Ўзбекистон чемпионлари Дилбар Ҳамроева, Шамсиддин Воҳидов, Дилора Шарифова, Жаҳонгир Шовдиров, Гулҳаё Нарзикулова, Шаварш Бадалян, Моҳиюр Қахрамонова каби иқтидорли ёшларимиз билан бир қаторда мамлакат биринчилигида совриндорлар сафидан жой олган, халқаро мусобақаларда ватанимиз шарафини ҳимоя қилиб келаётган бир қатор ёш шахмат усталари ҳам бор. FIDE устаси, Осиё чемпионати совриндори Темур Игонин, Саидқабар Саидалиев, Элбек Жуманов, Баҳора Абдусатторов каби ёшларимиздан ҳам медаллар қутиш мумкин. Қолаверса, терма жамоага тажрибали мураббийлар ҳам жалб этилган. Хуллас, БААда янги йил арафасида якунига етадиган жаҳон чемпионати қизгин курашларга бой ўтади. Чунки ҳар бир гуруҳда 100 нафардан зиёд шахматчилар ақл-идрок баҳсига киришадилар. Шундай бўлса-да, Ўзбекистоннинг дунё тан олган шахмат мактаби, анъаналари, салоҳиятли ёшлари борки, бу мамлакатимиз ёш шахматчиларининг юқори поғоналарни забт этишига ишонч уйғотади. Зеро, Рустам бошлаган юришни бугун Нодирбек ва Ислоббеклар давом эттиришмоқда!..

Маматкул ХАЙЛАЕВ,
FIDE устаси, Ўзбекистон
ёшлар терма жамоаси
мураббийси

ШАХМАТ БЎЙИЧА БОЛАЛАР ВА ЎСМИРЛАР ЎРТАСИДАГИ ЖАҲОН ЧЕМПИОНАТИДА ИШТИРОК ЭТАДИГАН ЎЗБЕКИСТОНЛИК ШАХМАТЧИЛАР

Кизлар

1. Дилора Шарифова — Самарқанд шаҳридаги 45-мактабнинг 5-синф ўқувчиси.
2. Асал Салимова — Тошкент шаҳри Мирзо Улуғбек туманидаги 208-мактабнинг 6-синф ўқувчиси.

14 ЁШГАЧА

Ўғил болалар

1. Ортиқ Нигматов — Тошкент шаҳри Умта туманидаги 75-мактабнинг 7-синф ўқувчиси.
2. Темур Игонин — Тошкент шаҳри Мирзо Улуғбек туманидаги 27-мактабнинг 7-синф ўқувчиси.
3. Ҳожақабар Фозилжонов — Тошкент шаҳри Шайхонтоҳур туманидаги 180-мактабнинг 8-синф ўқувчиси.

Кизлар

1. Гулрухбегим Тоҳиржон — Фарғона вилояти Ўзбекистон туманидаги 45-мактабнинг 9-синф ўқувчиси.
2. Дина Абдул Мажид — Тошкент шаҳри Юнусобод туманидаги 5-мактабнинг 9-синф ўқувчиси.
3. Баҳора Абдусатторов — Тошкент шаҳри Ҳамза туманидаги 152-мактабнинг 9-синф ўқувчиси.
4. Нилуфар Ёқубоева — Хоразм вилояти Ҳазорасп туманидаги 5-мактабнинг 6-синф ўқувчиси.

16 ЁШГАЧА

Ўғил болалар

1. Жаҳонгир Шовдиров — Тошкент шаҳри Юнусобод туманидаги 51-мактабнинг 9-синф ўқувчиси.
2. Элбек Жуманов — Сирдарё вилоятидаги Гулистон педагогика коллежи ўқувчиси.

Кизлар

1. Гулҳаё Нарзикулова — Самарқанд педагогика ва ҳизмат кўрсатиш касб-хунар коллежи ўқувчиси.

18 ЁШГАЧА

Ўғил болалар

1. Шаварш Бадалян — Тошкент Халқаро Вестминстер университети қошидаги академик лицей ўқувчиси.

Кизлар

1. Моҳиюр Қахрамонова — Навоий давлат қончилиқ институти қошидаги Зарафшон академик лицейи ўқувчиси.
2. Шаҳноза Турсунова — Самарқанд иқтисодий ва сервис институти қошидаги 1-академик лицей ўқувчиси.

Хусан НИШОНОВ
тайёрлади.

REPETITORLIK FAOLIYATI BILAN SHUG'ULLANUVCHI O'QITUVCHI-MURABBIYLAR, O'QUV MARKAZLARI HAMDA ABITURIYENTLAR DIQQATIGA!!!

"SHARQ" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi qoshidagi "NAFIS BEZAK" dizayn va ishlab chiqarish markazi **"ABITURIYENT-2013"** loyihasi asosida chop etilgan turkum (seriya) qo'llanmalarni sotuvga chiqarganini ma'lum qiladi.

Mualliflar Madrim Hamrayev va Sharafjon Sariyevlarning
"ONA TILI va ADABIYOT"

turkumiga oid kitoblari (jami 7 qismdan iborat).

YANGI!

Shuningdek,

Yodgor va Erkin Sharifboyevlarning
"ELEMENTAR MATEMATIKA"
kitoblari (jami 5 qismdan iborat).

Quyidagi barcha savdo nuqtalari bank to'lov terminali bilan ta'minlangan.

DIQQAT, AKSIYA!

SOTUVDA:

Bundan tashqari, **"Abituriyent-2013/2012"** loyihasiga arzonlashtirilgan aksiyalari **"SHARQ ZIYOKORI"** markaziy do'konlari hamda viloyatlardagi filiallari, shuningdek, boshqa kitobsavdo do'konlari orqali amalga oshirilmoqda. Marhamat, qo'ng'iroq qiling!

taalluqli kitoblarning kitoblar markazining shuningdek, boshqa kitobsavdo do'konlari orqali amalga oshirilmoqda. Marhamat, qo'ng'iroq qiling!

Shoshiling!
2014-yil qabul imtihonlariga saqqi oylar goldi!!!

Hurmali o'qiluvchilar, o'quvchilar va ularning ota-onalari!

Xalq ta'lim vazirligi tomonidan erkin savdoga chiqarilgan darsliklar **"SHARQ ZIYOKORI"** kitoblar markazining bosh do'konlari hamda viloyatlardagi filiallarida sotilmoqda!

"ONA TILI" (qo'llanma va test)
"ADABIYOT" (qo'llanma va test)
"HIMIS TILI" (mavzulashtirilgan testlar)
"MATEMATIKA" (mavzulashtirilgan testlar)
"O'ZBEKISTON, JAHON VA QADIMGI DUNYO TARIXI" (mavzulashtirilgan testlar)

"TARIXIY SANALAR, SHAKSLAR, ATAMALAR VA TUSHUNCHALAR" tarix faniga oid ma'lumotlar to'plami

"MEHNAT TA'LIMI" 2, 3, 5-sinf maktab darsliklari

"TASVIRIY SANAT" 5-sinf maktab darsligi

Manzil: 100000, Toshkent shahri, Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy. Mo'ljal: «Mustaqillik maydoni» metro bekati.
Telefon raqamlari: +998 (71) 236-5401; (faks) 233-4537; (marketing bo'limi) (93) 501-5403, 505-5403;
(buxgalteriya bo'limi) 501-5404; (ishlab chiqarish bo'limi) 501-5402; (ma'muriyat) (93) 501-5401, (98) 301-5401.
Elektron manzil: nafisbezak@mail.ru; Web-sayt: nafisbezak.uz; Axborot hamkorimiz: imthhon.uz; sharq.uz.

"SHARQ ZIYOKORI"
kitoblar markazi

MUROJAAT UCHUN TELEFONLAR: (+998 95) 177-2014; (+998 71) 233-3590; 233-5872.

Andijon shahri: Istiqol ko'chasi, 8-uy. Mo'ljal: Andijon Temiryo'l vokzali, Bobur maydoni.
+998 (95) 200-8644; +998 (95) 200-4803; +998 (91) 486-9847; +998 (90) 258-2479.
Andijon shahri: «Oltin sahifa» MChJ, Milliy tiklanish ko'chasi, 18-uy. Mo'ljal: «Navro'z» do'konlari, Viloyat O'qituvchilar malakasini oshirish instituti. 8 374 228-4795; +998 (90) 526-9771.
Buxoro shahri: Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy. 8 365 223-7596; (93) 620-2333; (91) 444-1212.
Buxoro viloyati: Jondor tumani X.T. «Giyosov Azim». Mo'ljal: Buxoro yo'nalishidagi avtoyekat.
8 365 582-2871; +998 (95) 604-4462; (91) 441-4982; (91) 441-4981; (91) 442-2285.
Jizzax shahri: Sharof Rashidov ko'chasi, 1-uy. 8 372 226-4293; +998 (90) 538-1600.
Jizzax shahri: X.T. «Barimov Umid». Mo'ljal: «Laretta» savdo majmuasi, «Ko'kbazor» yonida.
+998 (90) 310-9610; +998 (94) 342-9933; +998 (94) 573-3661.
Navoiy shahri: O'zbekiston ko'chasi, 14-uy. Mo'ljal: Viloyat sudi va Musiqqa maktabi yonida.
8 436 223-0130; +998 (90) 730-1234; +998 (95) 603-4813; +998 (93) 663-2001.
Namangan shahri: Navoiy ko'chasi, 36-uy. Mo'ljal: Shahar Soliq inspeksiyasi, «Farhod» supermarketi, «Sardoba» bozori yonida. 8 369 232-1888; +998 (93) 494-6873; (95) 303-6873.
Namangan shahri: «Ma'rifat gulshani savdo servisi» MChJ, A. Xo'jayev ko'chasi, 6-uy.
+998 (90) 261-7555; +998 (93) 915-3443; +998 (93) 915-7007; 8 369 227-8964.
Nukus shahri: Do'stlik g'azari ko'chasi. Mo'ljal: «Amfiteatr» yonida, Nukus aeroporti yo'lida.
8 361 222-3239; +998 (93) 614-3932; +998 (93) 489-2522.
Samarqand shahri: Universitet xiyoboni, 15-uy. Mo'ljal: SamDU Geologiya fakulteti yonida.
8 366 239-1468; +998 (90) 224-2954; +998 (91) 525-6775.
Samarqand shahri: X.T. «Ishanqulov Furqat», Shohrux ko'chasi, 33-uy.
Mo'ljal: «GUM», «Kritirok». 8 366 233-2833; 8 366 231-1272; +998 (91) 534-2831.
Xiva shahri: «Ichangal» davlat qo'riqxonasi. 8 362 375-4308;
8 362 375-6928; +998 (91) 431-5787; +998 (90) 579-6447; +998 (91) 917-6960.
Xorazm viloyati: N.K. «PROMETEY» Pitnax shahri, K. Otaniyozov ko'chasi, 7-uy.
+998 (91) 137-7385; +998 (93) 754-4966.

Farg'ona shahri: K. Dodxoh ko'chasi, 2-uy. Mo'ljal: Viloyat O'qituvchilar malakasini oshirish instituti. 8 373 275-8765; +998 (95) 400-4468; +998 (91) 666-0077.
Farg'ona shahri: X.T. «Toshpo'latov Anvarjon». Mo'ljal: Dehqon bozori hududidagi «Barokot» savdo do'konlari. +998 (93) 481-8888; +998 (98) 276-9969.
Marg'ilon shahri: Mustaqillik ko'chasi, 380-uy. Mo'ljal: Marg'ilon dehqon bozori yonida.
8 373 233-3683; +998 (98) 576-5509.
Guliston shahri: Mustaqillik ko'chasi, 81-uy. 8 367 225-1299; +998 (91) 509-7252.
Termiz shahri: At-Termiziy ko'chasi, 1-uy. 8 376 223-1104; +998 (93) 636-6868; (93) 638-3858.
Termiz shahri: Y.T. «Jumuratov Akbar». Mo'ljal: Markaziy bozor, «Osivo» restorani, 1-qavat.
+998 (90) 644-1700; +998 (93) 610-0248; +998 (91) 901-9202. Shorchi tumani: +998 (94) 548-5775.
Qashqadaryo shahri: O'zbekiston ko'chasi, 245/1-uy. Mo'ljal: Markaziy univermag yonida.
8 375 225-3279; +998 (93) 905-5656; +998 (98) 776-4101; +998 (98) 275-4101.
Toshkent shahri:
«Bodomzor», Yunusobod tumani, Navoiy ko'chasi, 8-uy.
8 371 234-6085; +998 (91) 163-6018.
«Chorsuv», Shayxontohur tumani, +998 (94) 601-8915; +998 (93) 541-9010; +998 (90) 316-5855.
«Milliy kutubxona», Yunusobod tumani, Navoiy ko'chasi, 1-uy. +998 (93) 394-8988.
«Beruniy», Shayxontohur tumani, Farhod ko'chasi, 58-uy. +998 (95) 177-2013.
Toshkent viloyati: X.T. «Azimov Doniyor», Zangiota tumani, «Ilm shu'las» MChJ bozori, V blok, 3-4-5-do'konlari. +998 (94) 676-1171; +998 (94) 615-3343; +998 (94) 675-6646.
Toshkent viloyati: MChJ «Anush Kams Savdo», Zangiota tumani, «Ilm shu'las» MChJ bozori, G blok, 10-11-do'konlari.
+998 (71) 150-2741; (90) 938-2244; (90) 979-9997.

Qo'ng'iroq qiling!!!

Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHMIOV

Tahrir hay'ati: Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Farrux JABBOROV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Farhod RIZAYEV, Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari), «Учитель Узбекистана», Mirzakarim XUDDIYEV, Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib), Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, «Учитель Узбекистана»), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

INDEKS: 149, 150, f-1218.
Tiraj 36170.
Hajmi 4 bosma taboq.
Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat» dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent, Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib - 233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi - 233-53-14, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi - 233-56-45, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi - 233-54-49, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi - 233-54-63, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi - 233-76-40, reklama va marketing bo'limi - 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda erkin narxda

Dizaynerlar:
Liliya BINASHEVA,
Malohat TOSHOVA.

Navbatchi muharrir:
Zohidjon XOLOV.

Navbatchi:
Bobomurod XUDOYBERDIYEV.

«Sharq» nashriyot-matbaa aksionerlik kompaniyasi bosmaxonasi.
Korxona manzili:
«Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy
Ula xiyoni - 21.00
Topshirildi - 21.35